

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 9 Issue 1, March 2025

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 18.12.2024

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date:12.02.2025

DOI: 10.30692/sisad.1603613

ÇAVUŞIN KÖYÜ TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA ÇALIŞMALARI

Activities to Protect Cavusin Village Immovable Cultural Heritage

Ferruh TORUK*Öğr. Gör.**Yozgat Bozok Üniversitesi**Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*

ORCID ID: 0000-0001-9851-4269

ferruh.toruk@yobu.edu.tr

Atıf/Citation: Ferruh Toruk (2025), “Çavuşin Köyü Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Çalışmaları”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.1 Mart 2025, s.137-189.

Öz: Bu çalışma Nevşehir İli Avanos İlçesi Çavuşin Köyü’nde uygulanacak 1/500 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı nazım ve uygulama imar planı kapsamında kentsel ve doğal sit alanı ile bu alanlar içerisindeki tescilli ve tescilli önerilen yapıların incelenmesini içermektedir. 12.11.1999 tarih ve 1123 sayılı kararla, Çavuşin Köyü, kentsel ve I, II ve III derece doğal ve arkeolojik sit alanları olarak ilan edilmiştir. Karardan da yaklaşık 5 yıl sonra yani 17.10.2014 tarih ve 1267 sayılı kararla da Nevşehir Koruma Bölge Kurulu tarafından sit sınırlarının sayısallaştırılmasının haritalara aktarılması gerçekleştirilmiştir. 07.10.2015 tarih ve 2579 sayılı kararda nitelikli taşınmaz kültür varlıklarının Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından da tespit edildiği ifadesine yer verilmekte ve ekinde bu yapılardan Çavuşin Kilisesi’nin, Yukarı Camii’nin, 1993 parsel de yer alan Değirmenin (Peribacası “Bulgur Seteni”), ada 8 parsel 9’da bulunan Vaftizci Yahya Kilisesi’nin, ada 5 parsel 1’de yer alan Kilise Cami’nin ve parsel 1872, 1881 ve 1882’de ki geleneksel mimarinin, malzeme ve tekniğini yansıtan konutlar ve benzer yapıların, tescil edilerek korunması gerektiği ayrıca parsel 1991’de kayıtlı bulunan ve Bölge Koruma Kurulu tarafından 01.03.2007 tarih ve 1044 sayılı karar ile tescillenen konutunda (tescili önerilen 8 yapı içinde belirtildiği gibi) planlama aşamasında dikkate alınması gerektiği de ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çavuşin, Peri bacası, Çavuşin Kilisesi, Vaftizci Yahya Kilisesi, Yukarı Camii, Kaya Camii.

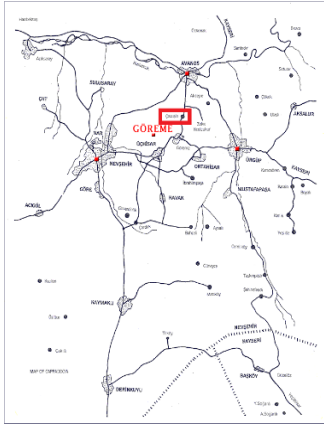
Abstract: In this study, in includes the examination of the urban and natural protected areas and the registered and recommended structures within these areas within the scope of the 1/500 and 1/1000 scaled conservation master plan and implementation plan to be implemented in the Çavuşin Village of Avanos District of Nevşehir. With the decision dated 12.11.1999 and numbered 1123, Çavuşin Village was declared as urban and I, II and III natural and archaeological sites. About 5 years after the decision, that is, with the decision dated 17.10.2014 and numbered 1267, the digitization of the site was transferred to the maps by the Nevşehir Conservation Regional Board. In the decision dated 07.10.2015 and numbered 2579, it is stated that qualified immovable cultural assets were also determined by the Nevşehir Cultural Heritage Preservation Regional Board, and in the annex to the decision, the Çavuşin Church,

Yukarı Mosque, and the Değirmen (Fairy Village “Bulgur) located in the 1993 parcel are included. Seteni the Church of St. John the Baptist located on island 8 parcel 9, the Church Mosque located on island 5 parcel 1, and residences and similar structures reflecting the traditional architecture, materials and techniques in parcels 1872, 1881 and 1882, It was also stated that the parcel should be protected by registration and should be taken into account during the planning phase (as stated in the 8 buildings whose registration is proposed) in the residence registered in 1991 and registered by the Regional Conservation Board with the decision dated 01.03.2007 and numbered 1044.

Keywords: Çavuşin, Fairy chimney, Çavuşin Church, John the Baptist Church, Upper Mosque, Kaya Mosque.

GİRİŞ

Kapadokya'nın eski yerleşimlerinden biri olan Çavuşin Köyü, Göreme'yi Avanos'a bağlayan yol üzerinde ve Göreme'ye 2 km mesafede olup, Avanos'a bağlı bir yerleşimdir. Köy, kuzeyde Kızılırmak, doğuda Damsa Çayı ve Yeşilhisar, batıda Nevşehir Çayı güneyde Hasan ve Melendiz Dağları ile Kamil Dağı, batıda Aksaray ve kuzeybatıda Kırşehir ile sınır oluşturmaktadır (Çizim 1) (Resim 1, 2).

Çizim 1. Çavuşin Köyü (Alev, 2014)

Resim 1. Çavuşin Köyü (Toruk, 2010)

Yerleşmeyi, Göreme ve Çavuşin Vadisi ile birlikte oluşmuş kayalık alanlar, kayalara oyulmuş konutlar ve kiliseler oluşturmaktadır. Yerleşim genellikle tepelik ve dalgalı bir arazide yer almaktadır (Bkz : Resim 1, 2). Yerleşme batı, doğu ve kuzey bölge olmak üzere 3 parçada incelenebilir. Bu alanlar içerisinde kuzey ve doğu bölümler tepelik olup bu bölümler bir dere ile birbirinden ayrılmaktadır. Üçüncü kısım ana merkez olarak nitelendirebileceğimiz bölgedir. Bu bölge daha düzdür. Yerleşmenin kuzey ve doğusu yoğun kaya kütleleri ile çevrilidir (Resim 3). Kaya kütleleri daha gerilere çekilmiş ve arada tarım alanları yaratılmıştır. Batı yönünden köye giren Avanos yolu 150-200 m'lik yüksek bir kottan kuşbakışı algılanabilmektedir. Bu yönde, yol üzerinde baki terasları oluşturulmuştur (Resim 4).

Resim 2. Çavuşin Köyü (URL, 1)

Resim 3. Çavuşin Köyü Kuzeydoğu Bölümü (Toruk, 2010)

Resim 4. Çavuşin Köyü Batı Bölümü (Toruk, 2010)

Köy genelde, kuzey yönünde açık bir çanak içinde olup, yer yer hafif yüksek tepelerin çevirdiği bir konuma sahiptir. Bölgede, Dünya Mirası Alanı'nın en geniş bölümünü kaplayan, bunun yanında tarihsel, arkeolojik ve doğal değerler bakımından birbirinden özgün taşınmaz kültür varlıklarının yoğun olduğu bölüm, Göreme Milli Parkı olarak bilinen bölgedir. Çavuşin Köyü' de bu alan içerisinde yer almaktadır. Avanos ilçe merkezinin güneyi; Güneydoğuda Ürgüp ilçe merkezi; Güneyde Ortahisar ve batıda Uçhisar'ın batısını kapsayan 9.576 ha'lık alan, arkeolojik ve doğal değerlerin korunması için 25 Kasım 1986'da Milli Park ilan edilmiştir (Sözen, 1998, s. 97) (Resim 5), (Çizim 2).

Resim 5. Çavuşin Köyü'nün de Yer Aldığı Kapadokya Milli Park Alanı (İmpo İmar A.Ş Arşivi, 2010)

Çizim 2. Çavuşin Köyü'nün de Yer Aldığı Kapadokya Milli Park Alanı (Alev, 2014)

Bölgenin jeolojik yapısı sonucu doğa şekillerini, irili ufaklı vadiler ve sel yatakları ile özel bir aşınım biçimi olan "*peri bacaları*" oluşturur. Kısaca bölgenin yapısı, volkanik sarsıntılar ve erozyonlar ile meydana gelmiştir (Tuncel, 2011, s. 1-10). Bundan 40-20 milyon yıl öncesinden Çavuşin Köyü de dâhil Milli Park (Kapadokya) bölgesinde denizden kopan bir gölün varlığı bilinmektedir. Yakınında yer alan Erciyes ve Hasan Dağı'nın farklı zamanlarda ve farklı yoğunluklarda volkanik patlamaları sonucu, göl sıcaklığının etkisi ile bölge kurumuş ve bulunduğu alanda lavlara yer açmıştır. Daha sonra doğanın da yardımı ile bölgede aşınmalar sonucu oluşan yumuşak tabakaların yerini ise şu an "*Vadi*" olarak nitelendirdiğimiz geniş ve derin çukurlar almıştır. Bir süre sonra bu alanlara insanın da müdahalesi ile kiliseler, manastırlar ve kayadan oyma evler yapılmıştır. Böylesi yapıların tercih edilmesi volkanik kayaların çok sert olmaması ile açıklanabilir. Doğa olaylarının şekillendirdiği biçimler ile bölge insanının yerleşmek ve daimi yaşamak için yaptıkları mekânların birbiriyle entegre olması sonrası Çavuşin' de doğal bir güzellik ile (Paşa Bağları, Zelve, Güllüdere, Uç Hisar, Göreme vb) karşılaşılmaktadır. Kapadokya sınırları içerisinde yer alan Çavuşin de dâhil bölgede yanardağlardan püsküren lavın soğuması ile oluşan doğal yapı, bölge insanları için yumuşak kaya kolaylıkla oyularak çok ideal bir yaşam alanına dönüşebilirliğinin yanı sıra kayaların

volkanik özelliklerinden dolayı yazın serin, kışın sıcak olmaları, kayaç özelliği nedeniyle saldırı anında savunma üstünlüğü elde etmeleri ve mistik ortamı nedeniyle etkileyici atmosferiyle vazgeçilmezliğini günümüzde devam ettirmektedir. Bu tip nedenler de etkili olmalı ki bölge, Erken Hıristiyanlıktan beri önemli bir dini, eğitim ve düşünce merkezi olarak gelişmiştir (Ramsay, 1960, s.343; Alev, 2014, s.7). Bölgenin jeolojik yapısı zeminde bazalt içeren sert bir kabuk ve bunun üzerinde betonlaşmış volkanik patlama sonrası oluşan küllerden çok dirençli tüf ve kaya tabakası oluşturmuş, böylece olması gereken bitki türleri yok olmuş, iklim değişmiş ve bazalt kabuk çatlamıştır (Ötüken, 1987, s.7; Kostof, 1989, s.9; Thierry, 2002, s.11-13). Yanardağlar gibi olmasa da su, yağmur, rüzgâr, gece-gündüz vb ısı farklılıkları sonrası meydana gelen don gibi iklimsel öğeler de böylesi bir oluşum sürecini etkilemiştir. *Halys* (Kızılırmak), Melendiz ve Mavrucan ana nehirler ve bunları besleyen yataklar, Çavuşin Köyü ve çevresinin hidrografik özelliklerinin belirmesine nedendir. Çavuşin ve çevresindeki volkanik dağlar, lavları bir araya getirerek yükseklerde az eğimli yaylalar, 1500 m'nin altında (1960'da kayalık alandan vadiye indirilen köyde dâhil) düzlük alan gibi beyaz ve yumuşak tüfle kaplı alanlar ve vadiler oluşturmuştur. Belli miktarda kum ve toz parçaları taşıyan rüzgâr birbirine yakın ve karmaşık vadilerin, mağaraların ve yarların-uçurumların önüne çıkan tepeleri alttan sert tabaka ortaya çıkana kadar aşındırarak, yassı ve sivri kaya tepecikleri olarak bilinen ve Çavuşin Köyü'nde doğal ve kentsel sit sahası olarak tespit edilen köy yerleşkesinde de yer alan; *peri bacalarını* da oluşturmuştur. Milli Park'ın batısı *Parnassos* (Parlasan) ve *Aspona* (Şedithüyük) yerleşimleri ile Tuz Gölü'ne (*Tatta Limne*) kadar ki hattır (Restle, 1969, s. 41). Bu hat güneyde, *Koropasso* (Akhan) ve *Koloneia* (Aksaray) yerleşiminin arasındadır. Kapadokya Bölgesi'nin doğu sınırını *Tiğris'nin* (Fırat Nehri) kuzeyinde ki Karasu oluşturmakta iken; Kuzey sınır *Sebasteia* (Sivas)'tan, *Halys* (Kızılırmak) vadisinin kuzeyine uzanmaktadır (Restle, 1969, s. 41), (Bkz : Çizim 4).

M. Ö. 360 yılında Çavuşin Köyü'nün de içinde yer aldığı Kapadokya ikiye ayrılmıştır. Kuzeyde *Komana Pontika*, (Tokat) güneyde Kapadokya dır. Perslerin bölgeyi kontrollerinde bölgenin kuzey alanına Pontus denmiştir (Strabon, 2012, s. 47; Ötüken, 1990, s.3; Ozil, 1984, s. 561; Alev, 2014, s.8) Yapılan araştırmalara göre Çavuşin ve çevresinde (Göreme ve Avanos da dâhil) 10 milyon yıl önce, son püskürmenin ise 2,5 milyon yıl önce olduğu bilinen volkanik çökelmeler, Ürgüp formasyonu olarak adlandırılmaktadır. Çavuşin Köyü ve Göreme bölgesinde kavak üyesi formasyonu mevcuttur. Bu formasyon beyaz ve açık renkli tüflerden oluşmaktadır. Çavuşin de bu tüflerin ölçülebilen en kalın yeri yaklaşık 150 m'dir (Rodley, 1985, s.5; Sevin, 1998, s.44-61). Köy yerleşiminde vadi yamaçlarından inen sel sularının tüflerden oluşan aşınmalardan etkilenmeyerek kuzey ve kuzeydoğu bölümlerinde kimi oluşumlar ortaya çıkmıştır ki bunlara *peri bacası* denmektedir. Yükseklikleri yakınında yer alan Göreme, Paşa Bağları, Zelve *peri bacaları* gibi 30-35 m'yi bulmakla birlikte çapları da bahsettiğimiz bu bölgelerdeki *peri bacalarının* genişliğindedir.

Çavuşin Köyü bağlı olduğu Avanos gibi güney-kuzeydoğu doğrultusunda uzanan fay kırık çizginin dışında yer aldığından; *peri bacalarının* ve mimarinin kolayca yok olmamasının bir nedeni buna bağlanmakla birlikte; bu görüşe tezat olarak 1950'de gerçekleşen depremde büyük hasar gördüğü kuzey ve kuzeydoğu yönündeki eski yerleşmenin terk edilerek bugünkü düzlük alana yerleşildiği de dikkate alındığında; köyün gerçekte etkisiz bir deprem bölgesi olmadığını da düşündürmektedir.

Köy ekonomisi tarım ve turizme dayalıdır.1960-1970'lerden sonra köy yakınındaki Avanos, Göreme, Uçhisar vb yerleşimlerin turizme yönelmesi Çavuşin halkının da bu sektöre yönelmesine etken olmuştur. Bu bağlamda köy içinde 13 otel ve 1 pansiyon olmak üzere 14 işletmenin yanı sıra bu pansiyon-otelleri de destekleyen turizm işlevli ticarethaneler (hediyeelik eşya "22", Cafe "1", Balon Turizm "4", Restoran "14", Şarap Evi "1", Alkol ve Tekel Ürünleri Bayii "1", Acente "1", Market "6", Kiraathane "1", Rent a car '1', Seramik Dükkanı "2" ve Çömlekçi "2") bugün zorda olsa işletilmeye çalışılmaktadır. Son yıllarda turizme alternatif

olarak tarımsal faaliyetlerin ağırlığının (başta bağcılık ve bahçe bitkileri vb) tekrar hissettirilmek istendiği de bilinmektedir. Son yıllarda tarımda çalışanların oranı epey azalmıştır. Volkanik tüflerin oyulmasıyla oluşan depolar, narenciye ve patatesin muhafazasına imkân sağlamaktadır.

Çavuşin’de tarıma dayalı faaliyetler içinde yer alan şarap üretimi bir dönem yörede önemli bir iş kolu iken bugün bu imalathaneler de, kar elde ettirmediği için kapatılmıştır. Sahip olduğu doğal, tarihi ve arkeolojik değerler nedeniyle “*Kapadokya Bölgesi*” olarak adlandırılan alan, ülkemizin en önemli turistik destinasyonlarından ve dünyanın da markalaşmış turizm bölgelerinden biridir. Bu nedenle köyde turizme bağlı olarak konaklama ve rekreasyonel faaliyetler ile hediyeelik ürün satışından az da olsa bir gelir elde edilmektedir. Turizm ile ilgili işletmeler kentsel sit sahası içerisinde yer almaktadır. Konaklama tesislerinin mülkiyet durumuna bakıldığında % 70’inin mülk sahipleri tarafından işletildiği, % 30’unun ise işletmecilere kiraya verildiği görülmektedir. Toplam irili ufaklı 16 konaklama tesisi genelde eski bir konağın vb. işlev değişikliğine uğratılmasıyla oluşmuştur. Konaklama işletmeciliğinde kaya oymalardan ve eski yapılardan yararlanma oranı % 70 iken köyde peri bacalarında konaklama (Göreme, Uçhisar vb olduğu gibi) söz konusu değildir. Bunun nedeni de köy içerisinde bu bağlamda yararlanılabilecek niteliklere sahip peri bacası olmamasıdır, Milli Park ve DMA içinde yer alan Çavuşin, Ürgüp ve Göreme bölgesi Milli Park ve DMA içinde yer alıp, 1996’da ki verilere göre sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi yaklaşık 0,627191 olup, gelişmişlikte 3. gruptadır.

Çavuşin Köyü nüfus yapısı, gelişimini ve hareketliliği incelendiğinde 1985’ den 2012’ e kadar fazla bir değişiklik söz konusu olmamıştır. 1985’ de toplam nüfus 765 iken 2012’de 725’e düşen toplam nüfus en çok 1990’da yükselmiş olup, toplamda 830’a ulaşmıştır. En düşük toplam nüfus değeri ise 672 ile 2010 yılında yer almıştır. 1980’de toplam nüfus 727 iken 2016’da 647 dir. 6 yıl içerisinde nüfus değerlerinin çok fazla değişmediği görülmekle birlikte 2020’de en düşük değerde olması köyde dışarıya göçün engellenememesi ile açıklanabilir. 1980’den 2020 yılları arasında ki bu ufak dalgalanmalar ise başta Avanos ve Göreme olmak üzere Nevşehir il merkezinin de köye çok yakın olması ile ilişkilendirilmelidir. Köy, az da olsa sürekli göç veren bir yapıya sahip olmasına karşın son 10 yılda yöredeki turizm potansiyelinin artışına bağlı olarak göçün daha da azalması ve durağan bir pozisyona gelmesi beklenirken bu durum tersine olmuştur. Köy de 45-50 ve 60 ve üzeri yaş grubu genel ortalamanın üzerindedir. Çavuşin de tescilli olsun ya da olmasın eski konutlarda yaşayan nüfusun yaş dağılımı incelendiğinde ise 65-75 yaş grubunun bu tip konutlarda yaşadıkları bilinmektedir.

“*Kappadokia*” kelimesinin ilk olarak Herodotos tarafından kullanıldığı bilinmekle birlikte daha öncesinde Perslerin bölgeye verdiği ve “*güzel atlar ülkesi*” anlamına gelen adının “*Katpatuka*”nın Yunanca dan türediği de düşünülmektedir (Hild-Restle, 1981, s. 63; Ötügen, 1987, s. 8; Kostof, 1989, s.5). Ayrıca kelimenin, Kızılırmak’ın (Halys) kollarından biri olan Kappadoks Nehri’nden (Delice Irmak) geldiği de ifade edilmektedir (Thierry, 2002, s.19; Strabon, 2012, s.326). Çavuşin’in de yer aldığı yerleşimde yapılan az sayıdaki prehistorik araştırmalardan neolitik (M.Ö. 7 bin) dönemine ait alanlar saptanmıştır. M.Ö 1600’lerde Hitit İmparatorluğu’ nun egemenliğinde ki köy ve çevresi, sürekli göç eden kavimlerden Kimmer ve İskitlerin M.Ö. 7. yüzyılda saldırılarına maruz kalmıştır. Çavuşin ve çevresinde M.Ö. 3. binlere tarihlenen höyüklerin yanı sıra Neolitik dönemden de; değişik kültürlerin merkezi olan yerleşimler vardır. M.Ö. 1200 yılında Hitit İmparatorluğu’nun dağılmaya başlamasıyla birlikte Kapadokya, Kimmerlerin (M.Ö 700-650), M.Ö. 585’te Medlerin (M.Ö 585), ve Perslerin (M.Ö 350) himayesine dâhil edilmiştir (Rodley, 1985, s.5; Ötügen, 1987, s. 8; Thierry, 2002, s.19). İmparator Traianus’un (M.S 98-117) döneminde, Pers İmparatorluğu’ nun doğuda Roma halkı için tehdit oluşturmasıyla garnizon konumuna düşen Kappadokia, 3. yüzyılın ortalarına kadar bu saldırılara maruz kalmıştır (Tekin, 2000, s.218). İustinianos döneminde (527-565) güçlü bir imparatorluğun merkezinde yer alan Kappadokia, 7. yüzyılda Anadolu’yu Perslerin işgal etmesiyle imparatorluğun doğu sınırı olmuştur. Bölgede Perslerin tehditleri sonrası ise Doğu Roma ordusunun seçilmiş askerinden oluşan bir grup da Anadolu’ya yerleştirilmiş olup

(Ostrogorsky, 1981, s.90-91). Buna paralel olarak Opsikion, Armeniakon ve Anatolikon themaları, İmparator Herakleios döneminde oluşturulmuştur (Diehl, 1957, s.112).

4. yüzyılda Çavuşin de Kappadokia gibi, kilise (3 kilise) azizlerinin; -Aziz Basileios, Nazianzlı Gregorius ve Nyssalı Gregorios'un-yönetime girmiş olmalıdır (Rodley, 1985, s.4). Aziz Basileios ve kardeşi Nyssalı Gregorios'un da üye vb şekilde katıldıkları ailenin Hristiyanlığı kabul etmelerinin 3. yüzyıl ortalarına kadar geri gittiği söylenebilir. (Van Dam, 2002, s.15; Rodley, 1985, s.4-5). Hristiyanlığın ilk yıllarında, özellikle Arestetoles'in varlık tartışmalarında önemli yerleri olduğu bilinen bu üç din adamı, üçleme: (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) kendi başlarına öz-varlık olmadığını, Tek Tanrı'nın üç farklı tecellide olabileceğini ve bilinmesi gerektiğini savunmuştur (Rubenstein, 2004, s.40). 4.yüzyılın sonlarında bildirilen Kappadokia Sözleşmesi'nde bu üç kilise azizlerinin, ayrı unsurlar olarak kabul ettikleri tesliste üçünün de (bab-oğul-kutsal ruh) kendilerince özellikleri olduğunu ve hatta teslisin bir ve aynı özden olduğunu öne sürmüşlerdir (Van Dam, 2002, s.182). Basileios, dinî-felsefi yaşam düşüncesi ile klasik edebiyat eğitiminin yansımalarını birleştirmiş; klasik retorik anlayışı ile dinî yaşam ilkelerinin birbiri içinde ayrılmaz olduğunu ifade etmiştir. Nazianzlı Gregorius da, o dönemin paganist imparator olarak bilinen Iulianos'un klasik kültürü hegemonyası altına almasına karşı çıkmış olmakla birlikte; klasik kültür ile paganizm arasındaki farkı açıklamaya çalışmıştır.

Roma İmparatoru Tiberius (M.S. 14-37-56) zamanında Kapadokya'nın da bir bölümünü oluşturan Çavuşin ve çevresi, bir eyalet statüsü kazanmıştır (Hild-Restle, 1981, s.64-65; Strabon, 2000, s.15-19). İmparator Diokletianus (M.S. 284-305) tarafından gerçekleştirilen eyalet düzenlemelerinde bölge idari bölümlere ayrıştırılarak Pontos'a dâhil edilmiş ve devamında yani M.S. 330'larda ise Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir (Karaca, 2013, s.7; Alev, 2014, s.9). Bölgede M.Ö 55'lerde Hristiyanlığı yaymağa çalışan aziz ve azizelerin Roma askerlerinden kaçmak için bulundukları yerleşimlerden uzaklaşıp, Çavuşin de dâhil peri bacalarının için de; tehlike anında önce saklanmak sonrasında ise barınmak amaçlı yuvalar oluşturarak yaşamaya başladıkları söylenebilir. Böylece Çavuşin ve civarında bu keşişlerin bulunduğu süre içerisinde Kapadokya halkının Hristiyanlaşması süratle devam etmiş olmalıdır.

Roma İmparatorluğu Diokletianus'un bölümlemesine göre 14 diosesden oluşuyordu. İmparatorluk doğu ve batı diye ikiye ayrıldıktan sonra 7 dioses doğu Bizans İmparatorluğu'na kalmıştır. Hristiyanlık M.S. 1. yüzyılda Anadolu'ya yayılırken, aziz ve azizelerin Çavuşin de olmak üzere Göreme, Uçhisar ve Avanos'a gelip gelmedikleri bilinmemektedir. Aziz St Paulus'un (Pavlus) Galatia'ya giderken bölgeye uğramış olabileceği, Petrus'un Birinci Mektubunda geçen ayette: "İsa Mesihin resulü Petrus, Baba Allahın ezeli ilmüne göre, ruhunun tadisile, itaat için ve İsa Mesihin kanın serpilmesi için seçilmiş olup Pontus, Galatya, Kappadokia, Asya ve Bitinyada dağılmış olan gariplere: Size inayet ve selamet çoğaltsın" sözlerinden de anlaşılmakta ve Çavuşin ve çevresinde yaşayan az sayıda da olsa Hristiyanların varlığından bahsedilmektedir (Kostaf, 1989, s. 25; Alev, 2014, s.10, Tanburoğlu, 2001, s. 6-7).

Çavuşin, Göreme ve Avanos bölgesini de içine alan Kappadokia'daki kilise ve manastırların (Çavuşin Kilisesi ve Vaftizci Yahya Kilisesi gibi) M.S. 3 yüzyıl sonlarında, oluşumu ve faaliyetleri hakkında kesin bilgi yoktur, ancak, M.S. 4. yüzyılda bölge önemli bir dini merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Manastır yaşamını ve buna bağlı kurallarını başlatan Kayserili Büyük Basileos, Nazianz'lı Gregorios ve Nyssa'lı Gregorios gibi ünlü azizler, bölgede etkinliklerini bu dönemde devam ettirmişlerdir (Levçenko, 1999, s. 11; Temiztürk, 2016, s. 39-40). M.S 4. yüzyılın ikinci yarısında Büyük Basileos; cemaatini 'Arianizm'in etkisinden kurtarmak ve İmparator Valens'e (364-378) karşı siyasi güç kazanmak için olmalı ki, Çavuşin Köyü de dâhil Kappadokia bölgesinde ilk manastırları (Çavuşin Köyü Vaftizci Yahya Kilisesi M.S. 5. yy) kurmuştur (Grant, 2000, s. 83).

Çavuşin Köyü'nde ki oyma kaya kiliseleri üzerine ilk yazılı kaynak 4. yüzyılda *Matianoi*'de (Göreme) yaşamış olan, Kapadokya'lı Aziz *Hieron*'un 600'lü yıllarda yazılmış vitasıdır. (Jerphanion, 1925, s. 3 “dipnot 22”; Restle, 1969, s.16; Hild-Restle, 1981, s.215; Rodley, 1985, s.5, Kostof, 1989, s.19, “dipnot 20”; Thierry, 2002, s. 64). M.S. 325 *Nikea* (İznik) Konsil'ine ve *Tyana* (Kemerhisar) piskoposu ve diyakozuna, 451 yılında *Kalkhedon* (Kadıköy) Konsil'ine katılan Ürgüplü (*Hagios Prokopios*) azizlerin olması Çavuşin ve çevresinde Hristiyan cemaatin varlığını göstermektedir (Hild-Restle, 1981, s.112; Rodley 1985, s.5; Ötügen, 1987,s.13; Kostof,1989, s.19 “dipnot 21”, Thierry, 2002, s. 63). M.S 5. ve 6. yüzyıllarda başta Kapadokya olmak üzere Çavuşin Köyü'de İsaurlar ve Hunlar tarafından kısa bir sürede olsa istilaya maruz kalmıştır. Bu dönemde (I. Anastasios “492-518” ve Iustinianos “527-565”) imparatorluk, Kappadokia ve Çavuşin' de dâhil bölgede sıkı bir dini yönetimin getirdiği kanlı ayaklanmalara tanık olmuştur.

Herakleios (610-641) zamanında Araplar, İstanbul (Konstantinopolis)'u kuşatmış, bir süre sonra ise Mezopotamya'yı Pers İmparatorluğu ele geçirmiştir. Yaklaşık 19 yıl süren (611-630 yılları) savaş sonucunda Pers yönetimi ile antlaşma yapılmış, oluşturulan temalar sayesinde Herakleion, Anadolu ve Mezopotamya'yı geri almıştır. Herakleion, yeni düzenlemeleri ile eyaletlerde topraklar komutanlara ait olmuş ve böylece askeri-aristokrat bir sınıf meydana gelmiştir. Çavuşin Köyü kilisesi ve Göreme kiliselerinin bu döneme ait yazıtlarında asker isimlerine rastlanmaktadır (Epstein, 1980, s. 29; Ostrogorsky, 1981, s. 56-74; Levçenko, 1999, s.107-114, 118-121; Thierry, 2002, s. 71). M.S. 7. yüzyıldan itibaren Çavuşin Köyü de dâhil tüm Kapadokya şehirleri Bizans ve İslam orduları arasında sürekli el değiştirmiştir. 646 yılında başlayan ve birinci İslam orduları seferi diye de bilinen akında Çavuşin'de dâhil Kappadokia 'nın çoğu bölümleri Arapların eline geçmiştir (Hild-Restle, 1981, s. 70-84; Thierry, 2002, s. 71-72). Anatolikon temasının ilk strategoslarından *III. Leon* (717-741), tahta çıkartıldıktan hemen sonra Emevi komutanı *Mesleme*'nin ordularını İstanbul kuşatmasında ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Kazanılan bu savaş imparatorluğun güçlenmesine katkı sağlarken; kilise ve manastırların güç kazanması ise devletin yıpranmasını hızlandırmış ve ayrıca ikonaklasmos (İkona Yasağı) hareketi sanat faaliyetlerinin fazlasıyla azalmasına neden olmuştur (Alev 2014, s. 13,14). Çoğunluğu din adamlarının kontrolünde olan Göreme ve Çavuşin çevresi, ikon yasakları ile de çıkmaza düşmüş iken; M.S. 9. yüzyıl başlarında durum değişmeye başlamıştır. M.S. 863 yılında *III. Mikhail* (841-866) Arap-İslam ordularının kontrolüne giren birçok şehri geri alarak; Toroslardan oluşan güney sınırı ve Melitene (*Malatya*), Antiokheia (*Antakya*), Edessa (*Urfa*) ve Kudüs olmak üzere dört tarihi kentide kontrol etmiştir (Restle, 1969, s. 8-10; Ostrogorsky, 1991, s. 108; Levçenko, 1999, s. 124-125).

VI. *Leon* döneminde (886-912) Çavuşin-Göreme ve çevresinde istikrar birkez daha elde edilmiştir. Kappadokia temasının stretogosularından Nikephoros *Phokas* (963-976) ve Ioannes Çimiskes (969-976) tahta çıkınca Kilikya; *Armenia* (Ermenistan) temasının *Damaskos* (Şam) ve *Berythos* (Beyrut) alınarak güney sınırının da güç kazanılmış; İmparatorluk doğunun tekrar önemli aktörlerinden biri durumuna gelmiş ve Çavuşin ile Göreme sınır bölgesi olma konumundan çıkmıştır. Bu dönemde başta Göreme ve Çavuşin olmak üzere bölgenin kaya kiliselerindeki freskolar da anlaşılabileceği üzere sanat faaliyetlerinin tekrar igme kazanmaya başladığı söylenebilir (Çavuşin Kilisesi gibi) (Restle, 1969, s.4-21, Rodley, 1985, s.3-6, Ötügen, 1990, s.9-10, Ostrogorsky, 1981, s.264-265; Levçenko,1999, s.144, 166,168). 1040'dan itibaren Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya girmesiyle birlikte Kapadokyada da iki devlet arasında mücadele başlamış ve kısa bir süre sonra Bizans İmparatorluğu'nun çözülmeye ve devamında da dağılmaya başlamış olmasıyla, bölge Selçukluların kontrolüne girmiştir. (Rodley, 1985, s. 4; Ostrogorsky, 1981, s. 318; Levçenko, 1999, s.197). 1071 yılında imparator *Romanos Diogenes* (1067-1071)'in *Mantzikiert*'te (Malazgirt) yenilgiye uğramasıyla, Anadolu'nun doğusunda Bizans hâkimiyeti sona ermiştir. Bu tarihi gelişme, Anadolu'da Selçuklu sürecini başlattığı gibi Bizans İmparatorluğu'nun bir anlamda gerilemesinin de kanıtıdır. 1080 yılında *Süleyman Şah* (1075-1086) *İkonium*'yı (Konya) başkent seçerek; *Kaisareia*, (Kayseri) *Koloneia*, (Aksaray)

Nahida (Niğde) gibi şehirlerde imar faaliyetlerine yoğunlaşmıştır. Tekfur düzeninde olan bölgelerde askeri komutanların yerel etkileri azalmış ve İmparatorluk başkenti İstanbul ise Kappadokia'daki etkisini yitirmeye başlamıştır (Haldon, 2003, s.34; Çoşkuner, 2009, s. 35; Alev, 2014, s. 14,15). 13. yüzyılda başta Göreme, Avanos ve Çavuşin olmak üzere tüm Kappadokia bölgesi Avrupa Hristiyan devletlerin kurduğu Haçlı ordusunun saldırıları ile yeniden karışmıştır. 13. yüzyıl başlarında Latinlerin, İstanbul'a düzenledikleri 4. Haçlı seferiyle, 13 Nisan 1204'te İstanbul latin işgaline teslim olmuştur (Thierry, 1968, s.339). Keyhüsrev'in, I. Theodoros Laskaris'e yenilmesi bölgede Bizans'ın otoritesini arttırılmasını sağlamıştır (Ötügen, 1990, s. 10; Ostrogorsky, 1981, s.391, 395, Levçenko, 1999, s.237). 14. yüzyılda bölgenin Osmanlı egemenliğine girmesi ile Çavuşin de dâhil bölgede ki Hristiyan rahipler görevlerinde bırakılmış; ancak, sayıları azaltılmıştır.

Çavuşin Köyü de dâhil bütün bölge Kurtuluş Savaşı'nda mütareke'nin belirlediği paylaşım alanlarının dışında kaldığı için fazla sıkıntılı bir süreç yaşamamıştır. Bununla birlikte *Dellacazade Hacı Osman Efendi*; Sivas Kongresi'ne Nevşehir-Göreme delegesi olarak katılmış, memleketinde Anadolu ve Rumeli Müdafai-i Hukuk Cemiyeti'nin şubesini kurmuş ve milli mücadeleye katılımı sağlamıştır. Kurtuluş mücadelesi yıllarında bölgede anılması gereken bir başka gelişme de Mustafa Kemal'in 22 Aralık 1919'da Hacıbektaş'a gelmesidir. Bektaşileri kurtuluşa teşvik etmek amacını güden Atatürk'ün Hacı Bektaş Veli Tekkesi Çelebisi, Cemalettin Efendi ve tekke şeyhi Salih Niyazi Baba ile görüştüğü de bilinmektedir. Her iki Bektaşî önderi de Millî Mücadele saflarına katıldıklarını açıklamışlardır. 1922 yılındaki Lozan Mübadele'sine kadar Nevşehir, Niğde Sancağı'na bağlı bir kaza iken Çavuşin ve Avanos da Nevşehir'e bağlı bir karyedir. Cumhuriyetle birlikte Niğde yeni idari yapılanmada il yapılmış, Nevşehir de buranın ilçelerinden biri olmuştur.

6429 sayılı yasa ile Nevşehir 20 Temmuz 1954 tarihinde il haline getirilmiştir. Kırşehir ve Kırşehir'e bağlı Mucur, Avanos, Hacıbektaş (1945'te ilçe olmuştur.); Kayseri'ye bağlı Ürgüp (1935'te ilçe olmuştur.), Niğde'ye bağlı Arapsun (1948'de Gülşehir adını almıştır.) Nevşehir'in ilçeleri olarak tanımlanmıştır. Kozaklı ve Hamamorta köyleri Avanos'a bağlı birer köy iken birleştirilerek 1954'te Kozaklı adıyla ilçe olarak Nevşehir'e bağlanmıştır. Melegübü ismi ile anılan Derinkuyu ve 1 Nisan 1960'da da Acıgöl bir kasaba iken; 4 Temmuz 1987'de ilçeye dönüştürülmüştür. Günümüzde Avanos'a bağlı Çavuşin Köyü, 1950 depreminde büyük hasar gördüğünden; kuzeydoğu yönünde bulunan yamaç yerleşiminden yaklaşık 1 km aşağıya alınarak; Cumhuriyetin ilk yıllarında yapıldığı anlaşılan Yukarı Cami etrafına 1960'lar da koğuşlandırılmıştır.

Coğrafi yapısı, arazi durumu ve iklimi ile neolitik dönemden beri yerleşime sahne olan Çavuşin de; neolitik dönem yerleşimlerinin varlığı kentsel ve doğal sit alanında yapılacak kazılarla tespit edilebilir. Hititlerin varlığı M.Ö. 2300'ler de Hititçe bir metinden anlaşılmakla birlikte, Hitit yerleşim alanlarını gösterecek herhangi mimari veri olmadığı için bu dönem yerleşim sahaları tespit edilememektedir (Yılmaz, 1994, s.1-22). Hititlerden sonra bir süre Kimmerlerin ve daha sonrada Medlerin ve Perslerin bölgede varlık göstermiş oldukları bilinmekle birlikte bu medeniyetlerin de yerleşim alanları tespit edilememektedir. Köyde yerleşmenin gerçek manada başladığı dönem Erken Hristiyanlık dönemi olmalıdır. Köy merkezinin Avanos Yolu girişinde köyün kuzeybatı ucunda Erken Hristiyanlık döneminde (M.S 4-5 yüzyıl) inşa edildiğini fiziki özelliklerinden (plan, malzeme, malzeme kullanım tekniği, süsleme vb) çözmeye çalıştığımız, halk arasında Çavuşin Kilisesi olarak bilinen yapının bulunduğu alanın ilk yerleşim alanları içerisinde olabileceğini söyleyebiliriz. Bu durum bize köyde ilk yerleşmenin Erken Hristiyanlık döneminde başladığını göstermektedir. Böylece köy merkezinde ilk yerleşimlerin -şimdilik- Hristiyanlığın ilk yıllarına yani M.S 300-500 lere denk geldiğini söyleyebiliriz. Hatta köyde olmasa da köye 2.5 km mesafedeki Göreme merkezde yaşadığı ifade edilen fakat yaşadığı yer tespit edilemeyen *St Hierion* için mi bu kilisenin yapıldığı da düşünüldüğünde bu görüş destek bulmaktadır. Köy merkezinin ilk yerleşiminin dinsel odaklı bir merkez olarak oluşturulduğu da Erken Hristiyanlık dönemine ait çok fazla kilise yapısının (günümüze gelememiş olmakla

birlikte) varlığına bağlanabilir. Bölgede ilk kiliselerin kuruluşu hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak yukarda da belirttiğimiz üzere M.S 4. yüzyıldan itibaren bölgenin önemli bir dini merkez olduğu; bu dönem bölgede manastır kurallarını başlatan ve yaşatan Kayserili *Büyük Basileos, Nazianz li Gregorios* ve *Nyssa lı Gregorios* gibi azizlerin etkinlikleriyle de ifade edilebilir (Akyürek 1988, s. 232). Hatta bu dönemde inşa edildiği bilinen sahalarda da yer alan oyma kaya kiliselerle ilgili ilk metinlerin, M.S 600 ler de *Matianoı* da (Göreme) yaşamış olan *Azizi Hieron*'un hayatı bölümünde ifade edilmesi de ilk kaya kiliselerinin bu dönemde inşa edilmeye başlandığını da göstermektedir.

Köy ve çevresinin 9-10. yüzyılda Hristiyanların yaşadığı bir bölge olduğu bu dönemde İmparator Nicephorus Phocas adına köyün kuzey yamacında volkanik oluşumlu kaya oymaları içinde yer alan (Bu bölge heyelana maruz kalması nedeniyle 1960 da boşaltılmıştır) ve 964-965 yıllarında yaptırıldığı tahmin edilen, yöre halkı tarafından Vaftizci Yahya Kilisesi olarak bilinen kiliseden de anlaşılmaktadır. Kilisenin (bugün bakımsız olsa da); bu bölgede inşa edilmiş olması burasının da Çavuşin Kilisesi'nin yer aldığı kuzeybatıda ki kaya oymalarının bulunduğu bölgeden sonra ikinci bir erken yerleşim sahası olabileceğini düşündürmektedir.

Çavuşin Köyü'nün ilk yerleşim alanlarının M.S 5. yüzyıldan itibaren kuzeybatı yamaç kayalıklarından başladığı ve devamında da kuzeydoğu yönünde Vaftizci Yahya Kilisesi'ne doğru 10. Yüzyıl sonuna kadar devam ettiği söylenebilir. Kısaca ilk yerleşimin köyün kuzey yamaçlarından başlayarak yamaç boyunca batıdan doğuya doğru bir gelişme izlediğini şimdilik söyleyebiliriz. 12-13. yüzyılda Çavuşin, Selçuklu hâkimiyetinde bir süre kalmış olsa da bu dönemlerden günümüze herhangi bir Selçuklu eserinin gelmemiş olması; Selçukluların köy de hangi noktalarda yerleşmiş olabileceklerini düşündürmekle birlikte; belki de bölgeye yerleşme gereği duymadan (nedeni şimdilik bilinmemekle birlikte) sadece tampon bölge olarak kullanmış olabileceklerini de akla getirmektedir. Aynı durum 12-13. yüzyılda, yakınında ki Göreme içinde geçerli olmalıdır. 16. yüzyıla kadar köyde; çok sayıda kilisenin varlığından da anlaşılabileceği üzere (günümüze gelememiş olsalar da) nüfusun büyük bir bölümünün Hristiyan olduğu söylenebilir. 19. yüzyıl sonunda Göreme merkezde yaşadığı bilinen rahip Jerphanion ise bu dönemde Çavuşin Köyü'nde de nüfusun çoğunun Müslümanlardan oluştuğunu bildirmesi yadigarlanmamalıdır (Jerphanion, 1925, s.3). Bu yüzyıldan itibaren Hristiyanlar tarafından daha önce yapılan şapel ve kiliselerin çoğu Müslüman yöre halkı tarafından ya konuta ya da; tarihi bilinmemekle birlikte (1885-90 lar olabilir), camiye dönüştürülerek; (günümüz de mevcut plan tiplerinden de anlaşılmaktadır) Kilise Cami adıyla kullanılmaktadırlar.

İlk inşasının 19. yüzyıl ortaları olduğu anlaşılan ve köyün doğu ucunda bulunan kiliseden dönme caminin, kısa süre sonra cemaate dar gelmesi nedeniyle 1940'da genişletildiği bilinmekle birlikte bir süre sonra yani 1958'lerde heyelan tehlikesi nedeniyle bulunduğu alandaki konutların boşaltılarak maliklerin yukarı cami etrafına yerleştirilmesi sonucu kullanılmamak üzere kapalı tutulduğu söylenmektedir. Çevresinde de 19. yüzyılda Hristiyanların yaşadığı bir mahalle olduğu bilinmektedir. Kentsel sit sahası içerisindeki kimi peri bacalarının içinde oluşturulmuş yer yer duvar resimli şapel kalıntıların (Dibek Evi) 19. yüzyılda az da olsa aynı işlevle kullanıldığı bilinmekle birlikte genelde yüzyılın sonlarından itibaren ise konut odaklı kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda M.S. 5-10. yy'dan 19 yüzyıla kadar köyün yerleşim alanları kesin tespit edilememekle birlikte ya yeni yerleşim sahalarının açılmadığı ya da mevcut yerleşim alanlarının (Köyün kaya oymaları olarak bilinen kuzeybatı ve kuzeydoğu hattı) yer yer kesintilere maruz kalmakla birlikte kullanılmış olabileceği söyleyebiliriz. Bahsi geçen ve halen mevcut olan yerleşim alanlarının; yukarda da belirttiğimiz üzere önce 1950 depremine ve devamında da 1958'deki heyelana maruz kalması nedeniyle boşaltılarak; 19. yüzyılda inşa edilmeye başladığı plan, malzeme ve malzeme kullanım tekniği vb unsurlardan da anlaşılan konutlar; yerinde eski bir cami var iken yıkılarak, yerine 1913 de yapılan ve köy halkı tarafından Yukarı Cami olarak bilinen caminin etrafında inşa edilmiştir. Yukarı Cami ve çevresi 19. yüzyıldan itibaren köyün yeni yerleşim alanı olarak gelişmeye başlamış ve bu gelişme Cumhuriyet döneminde batı yönünde devam etmiştir.

Köyün batı yönünde Avanos yolu istikâmetinde ki gelişme; son yıllarda yapılan Aşağı Cami ve etrafındaki konutlarla devam etmektedir. Köy yerleşim alanında 20. yüzyılın sonlarından itibaren yığma yapıların çok az olduğu görülmekte ve yerleşimin, yamaçlardan aşağıya (vadiye) taşınan eski dokusu da dâhil genelde peri bacası ve kaya oyma konutlardan oluştuğu; bugün görülen geleneksel taş konutların ise 19. yüzyıl sonundan 1950'lere doğru yapıldığı söylenebilir.

Çavuşin Köyü'nde Korumaya Yönelik Plan Çalışmaları ve Alınan Kararlar

Çavuşin Köyü'nde şimdiye kadar herhangi bir koruma imar planı çalışması yapılmamıştır. Göreme de bilindiği üzere 1967 yılında Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli İnkişaf Planı hazırlanmış olup; bu planında katkılarıyla; geniş bir bölge 1986 yılında Göreme Tarihi Milli Parkı ilan edilmiştir. 08.03.2013 tarihinde İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından onaylanan ve yürürlükte olan Kapadokya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planının da, Çavuşin Köyü yerleşim alanı “*Kontrollü Kullanım Alanı*” olarak belirlenmiştir (Çizim 3).

Adı geçen bu plan hükümlerinin Kontrollü Kullanım Alanı, a. bendin de: “*Çavuşin Köyü kırsal yerleşim alanında koruma amaçlı imar planının, bu planın onay tarihinden sonra en kısa sürede ilgili idarelerce hazırlanması esastır*” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Plan hükümlerine, yapılacak koruma planında da riayet edilmesi ve Milli Park sınırları içerisinde gerçekleştirilecek her türlü plan çalışmalarında (Koruma amaçlı imar planı da dâhil) İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün uygun görüşünün alınmasının da gerekliliği vurgulanmıştır. Göreme ise Anıtlar Yüksek Kurulu'nun tarih 17.10.1976 ve A.69 sayılı kararı ile onaylanarak yürürlüğe giren 1/25.000 ölçekli Kapadokya Bölgesi Çevre Düzeni Planı'nın da mevcuttur. Bu plana göre yerleşmenin merkezinin çoğu kısmı kentsel, çevresi ise doğal sit alanları (Bu alanının bir bölümü Çavuşin Köyü sınırları içindedir) ile çevrilidir. Ayrıca bu alanlarda kamu yararı dışında tesis yapılması yasaklanmıştır. Göreme ve Çavuşin tarih 1985 ve karar no 357 ile Unesco tarafından Dünya Miras Komitesince; Miras listesinde yerini almıştır. Listeye alınmasında; bölgede kayalara oyulmuş kiliseler, (içlerindeki nitelikleri ve yoğunlukları nedeniyle benzersiz sanatsal başarı örneği ve ikonaklast sonrası dönem Bizans sanatının ender freskoları) kayalara yapılmış meskenler etken olmuştur.

Dünya Miras Alanı 7 farklı alandan ibarettir. Bu 7 farklı alan (Kaymaklı Yer altı, Derin Kuyu Yer altı Şehri, Karain Köyü Yer altı Şehri, Karlık Köyü Yerleşmesi, Yeşilöz Köyü Yerleşmesi, Çavuşin Köyü ve Soğanlı Köyü Yerleşmesi) içerisinde Göreme Milli Parkı Ürgüp-Avanos ilçeleri arasındaki alandır (Bkz: Çizim 2). Miras Alanının tamamının sit alanı olması nedeniyle Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumlu kurumlardan biridir. Milli Park alanında yer alan ve yukarıda jeolojik yapı içerisinde de değindiğimiz Çavuşin Kuaterner-Neojen yaşlı volkanizma, bölge jeolojisini ve atmosferik etkilerle oluşan erozyon, bölge jeomorfolojisini oluşturmuştur. (Emel, 2019, s.1209). Çavuşin yerleşiminin de içinde yer aldığı Milli park'ın en önemli özelliği aşınmaya karşı farklı dirençlerdeki kaya ve kaya topraklarının oluşturduğu ardışık yapılar üzerinde yüzeysel suların seçici aşındırmasıyla oluşmuş peri bacalarıdır.

Göreme Beldesi'nin kuzeydoğusunda yer alan Çavuşin açık hava müzesi olarak düzenlenmiş tarihsel yapıların da mevcut olduğu alandır. Bu alanda Vaftizci Yahya ve Çavuşin Kilisesi bölgenin önemli kiliseleridir (Milli park içerisindeki diğer önemli kiliseler; Rahip Basileios Şapeli, Elmalı, Çarıklı, Tokalı, Karanlık, Yılanlı ve Barbara Kilisesi vb.). Bu iki kilisenin dışında köyde birçok tarihi değer taşıyan konutlarda bulunmaktadır. Göreme Milli Parkı alanının bir bölümünü de oluşturan Uçhisar, Göreme, Avanos vb bölgelerde de olduğu gibi Çavuşinde doğrudan bir finansal kaynağa sahip olmamakla birlikte altyapı, koruma ve farklı planlama ve projelendirme çalışmaları için ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ilk kez belirli miktarda para ayrılmıştır. Fakat söz konusu ayrılan bütçe dengesiz dağıldığı için olmalı ki koruma planı yapılmaksızın restorasyon çalışmaları yapıldığından da olmalı ki daha büyük problem ve kayıplara neden olabileceği tespit edilmiştir. Bununla birlikte alanın büyüklüğü nedeniyle bütüncül bir koruma planının hazırlanmaması ve farklı yürütülen pek çok çalışmanın

bir arada değerlendirilmemesinden dolayı çalışmaların sürekliliği de sağlanamamaktadır. Bu ve benzeri nedenlerle Çavuşin'in korunması yanı sıra, kaynak yönetme gibi konuların bir arada değerlendirilmesin de öncelikle KAİP'na ve yönetim planına ihtiyaç duyulduğu ortadadır. Bu bağlamda ilk kez 12.11.1999 tarih ve 1123 sayılı kararda:

“ Kültür Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde, ilgili bakanlık uzmanlarının tespitlerine dayalı öneriler ve ortak müzakereler sırasında yapılan değişiklikler doğrultusunda belirlenip, ekli 1/25.000 ölçekli haritalara işlenmiş olan I. II ve III. derece doğal ve arkeolojik sit sınırlarının uygun olduğuna; kentsel sit sınırlarının belirlenmesi için koruma amaçlı imar planı bulunmayan yerleşim alanlarının bu planlarını en kısa zamanda yaptırmaları gerektiğine; Doğal sit alanları içinde bulunan sınırları belirlenmiş yerleşimlerin korunabilirlikleri irdelenerek sınırlarının belirlenmesine; Ekli geçici dönem yapılanma koşullarının belediyesinden alınacak görüşler doğrultusunda tekrar ele alınarak sonuçlandırılmasına; hazırlanacak 1/25.000 ölçekli plan (çevre düzeni)ı yapılmaya kadar mevcut koşulların geçerli olduğuna; bu koşulların hazırlanacak koruma amaçlı imar planına veri olabileceğine ” ifadesi yer almaktadır.

Çavuşin Köyü kentsel ve I, II ve III, doğal ve arkeolojik sit alanlarının belirlendiği bu ilk karar sonrasında İller Bankası tarafından 06.03.2015 tarih ve 5977 sayılı kararına 07.10.2015 tarih ve 2579 sayılı kararla cevap veren Nevşehir KVKB Kurulunun:

“ Çavuşin Köyü KAİP işi kapsamında planlama alanına ilişkin kentsel ve arkeolojik sit alanlarının sayısal ortamda gönderilen haritalara işlenerek, Nevşehir KVKB Kurulunun 12. 11. 1999 tarih ve 1123 sayılı kararı ile belirlenen ve son olarak da 17.10.2014 tarih ve 1267 sayılı kararıyla sınırları sayısal haritalara aktarılan 1 derece arkeolojik ve kentsel sit alanı sınırları ilgili yazı ekinde gönderilen sayısal harita üzerine işlendiği, ayrıca planlarına alanı ve yakın çevresinde yapılan incelemeler neticesinde 2863 sayılı yasanın 6. Maddesi nde belirtilen nitelikleri taşıdığı değerlendirilen kültür varlıklarının tespit edildiği anlaşılmaktadır.Bu nedenle Çavuşin Köyü Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları tamamlandığında planlama alanının aynı zamanda Kapadokya Bölge Kültür ve Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgesi içinde kalması nedeniyle planın öncelikle Bakanlığımız Yatırım İşletmeleri Genel Müdürlüğü görüşü alındıktan sonra Kurulumuz görüşüne sunulması gerekmektedir....”

diye son bulan bu karardan da anlaşılabacağı üzere 12.11.1999 tarih ve 1123 sayılı sit sahası ilan kararından yaklaşık 5 yıl sonra 17.10.2014 tarih ve 1267 sayılı kararla da Nevşehir Koruma Bölge Kurulu tarafından sit sınırlarının (1. Derece Arkeolojik Sit Kentsel Sit Alanı) sayısallaştırılmasının haritalara aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum 17.10.2014 tarih ve 1267 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında;

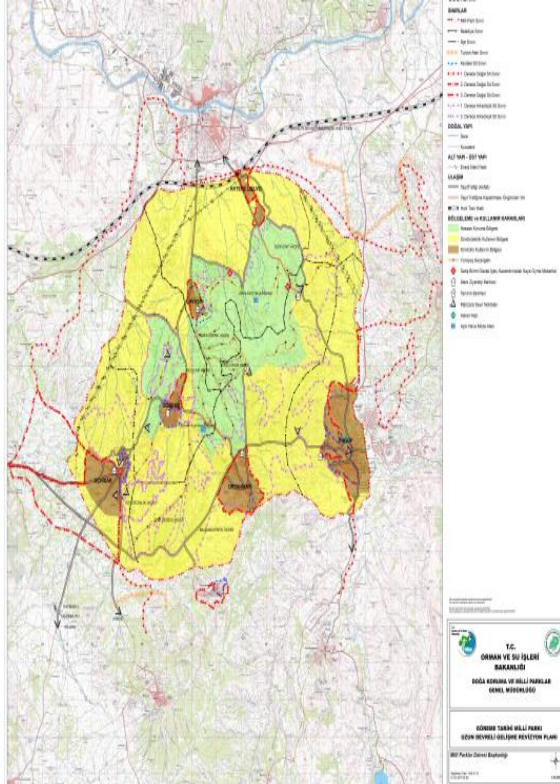
“Kurul tarafından 12.11.1999 tarih ve 1123 sayılı karar ile 1/25.000 ölçekli haritada belirlenen kentsel sit alanı ile yine Koruma Bölge Kurulu kararıyla KAİP ve kadastr haritalarına aktarılmış sit alanlarının ve son olarak kurulumuzun 10.07.2014 tarih ve 1174 sayılı kararıyla belirlenen 1 ve 3 derece arkeolojik sit alanı sınırlarının sayısallaştırılması çalışmaları kapsamında hazırlanan ekli 1/25.000 ölçekli harita üzerinde gösterilen kentsel, kentsel-arkeolojik 1 ve 3. Derece Arkeolojik sit sınırlarının uygun bulunduğu ...” ifadesiyle yer almaktadır.

07.10.2015 tarih ve 2579 sayılı kararla ele alınan bir başka hususta nitelikli taşınmaz kültür varlıklarının Nevşehir KVKB Kurulu tarafından da incelendiği ifadesine yer verilmekte ve karar ekinde bu yapılardan Çavuşin Kilisesi'nin, Yukarı Camii'nin, 1993 parsel de yer alan Değirmenin (Peribacası “Bulgur Seteni”), ada 8 parsel 9 da bulunan Vaftizci Yahya Kilisesi'nin, ada 5 parsel 1 de yer alan Kilise Cami'nin ve parsel 1872, 1881 ve 1882 de ki geleneksel malzeme ve tekniğini yansıtan konutlar ve benzer yapıların, tescil edilerek korunması gerektiği ayrıca parsel 1991 de kayıtlı bulunan ve Bölge Koruma Kurulu tarafından 01.03.2007 tarih ve 1044 sayılı karar ile tescillenen konutunda (tescili önerilen 8 yapı içinde belirtildiği gibi) planlama aşamasında dikkate alınması ve planda tescilli yapı olarak gösterilmesi gerektiği de

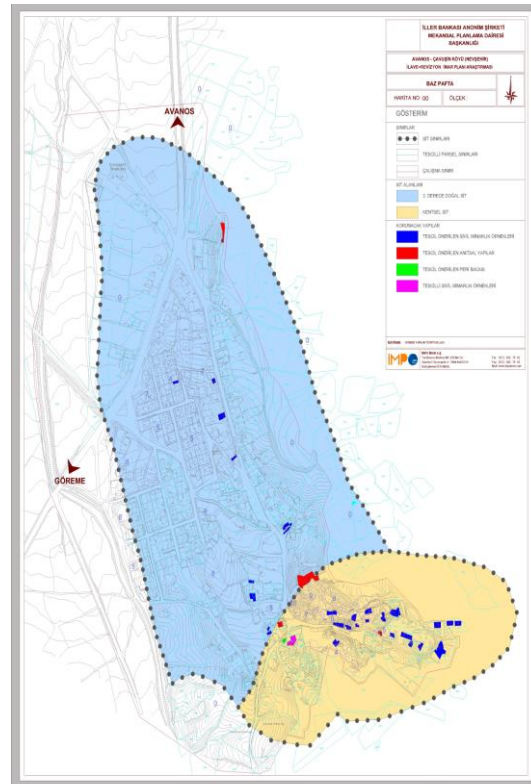
2579 sayılı karar ekinde ifade edilmiştir. Nevşehir KVKB Kurulu tarafından tescillenmesi istenen, 2 cami, 2 kilise 1 peri bacası ve 3 konut olmak üzere 8 yapı dışında, alan çalışmasında tescille değer bulduğumuz kurulun önerdiği 3 konut da dâhil 28 konut tescil edilmesi için önerilmiş olup; önerilen bu 28 konutla birlikte Koruma Bölge Kurulu'nun da tescillenmesini istediği 2 cami, (Yukarı Camii ve Kilise Cami), 2 kilise (Çavuşin ve Vaftizci Yahya kilisesi) ve 1 peri bacası (Değirmen: Şapel) olmak üzere 33 yapının tescil fişleri hazırlanarak (toplam 34 konut) listeleri oluşturulmuştur (Ek 1, 2, 3, 4).

Tescili önerilen yapılardan SÖ 25 (ada 4/ 22), SÖ26 (ada 2/ 6), SÖ 27 (ada 2/ 6), SÖ 28 (ada 2/18), SÖ 29 (ada 2/ 1867), SÖ 30 (ada ?/ 1974-1975), SÖ 31 (ada ?/1876-1877), SÖ 32 (ada ?/ 1967) SÖ 33 (ada ?/ 1966-1967) ve AÖ 4 Çavuşin Kilisesi de (ada ?/ ?) dahil 9 sivil ve 1 anıtsal (Çavuşin Kilisesi) olmak üzere 10 yapı 3. Derece Doğal Sit Alanın da yer almaktadır (Çizim 4). Herhangi bir imar planı bulunmayan Çavuşin Köyü'nde KAİP de mevcut değildir. İlk kez 12.11.1999/1123 sayılı kararla sit alanları ve devamında sınırları tespit edilen Çavuşin Köyü'nde bu bağlamda ilk tescil çalışmalarının da bir konut ile 01.03.2007' de başladığı ve devamında parsel 2106 da yer alan ve 17.02.2013/1486 sayılı Nevşehir KVKB Kurulu kararı ile tescillenen kaya oyma ev ile 14.02.2014/491 sayılı yine Bölge Koruma Kurulu kararı ile tescilli parsel 2100 de bulunan kaya oyma evin temizlik ve basit onarım çalışmaları ve devamında da ilgili koruma kurulunun 06.03.2015 tarih ve 645 sayılı kararı ile de parsel 2101 deki bir başka kaya oyma evin temizlik çalışmaları tamamlanmıştır.

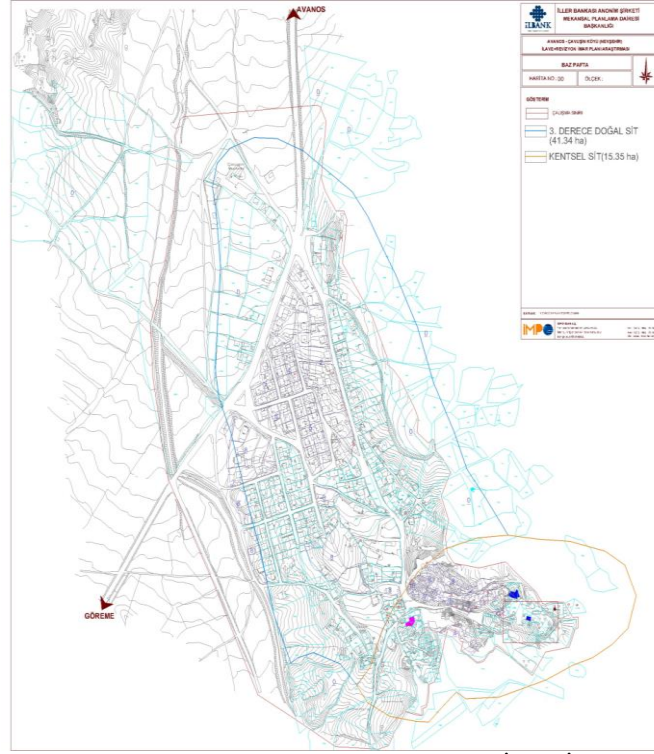
Günümüzde hangi nedenlerle olduğu bilinmese de KAİP olmadığı için olsa gerek herhangi bir yapının (konut, kilise, camii vb) tescillenmediği görülmektedir. Yapılacak Koruma Amaçlı imar planında 41.34 ha doğal sit ve 15.35 hektarlık kentsel sit alanı bulunmakla birlikte planlama sahası toplam da 63.3 hektardır (Çizim 5). İller Bankası tarafından 2016 yılı Haziran ayında ihale edilen Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmalarına 2016 Ağustos ayından itibaren İmpo İmar A.Ş tarafından başlanmış ve 2021'de tamamlanmıştır.

Çizim 3. Göreme Tarihi Milli Park Gelişme Planı (İller Bankası Arşivi, 2015)

Çizim 4. Çavuşin Köyü Kentsel ve III. Derece Doğal Sit Alanındaki Tescilli ve Tescilli Önerilen Yapılar (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

Çizim 5. Çavuşin Köyü Sit Sınırları ve Koruma Planı Alanı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010).

II. ÇAVUŞIN KÖYÜ MERKEZ KENTSEL VE DOĞAL SİT ALANI İÇERİSİNDEKİ TESCİLLİ VE TESCİLİ ÖNERİLEN YAPILARIN YERLEŞİM DÜZENLERİ VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

2007 yılında Nevşehir KVKB Kurulu tarafından yapılan arazi tespit çalışmaları sonucunda aynı kurul tarafından 01.03. 2007/ 1044 sayılı kararı ile 1 konut (Ada? Parsel 1991) tescil edilmiştir (Bkz: Ek 1). Tescilli edilmesi gereken 2 kilise (Vaftizci Yahya ve Çavuşin kiliseleri) ile 2 camiden (Eski Camii ve Yukarı Camii) oluşan anıtsal yapılar ise henüz koruma altına alınmamıştır. 2016 Ağustos ayından itibaren başladığımız arazi çalışmalarında adı geçen bu dört yapı incelenmiş ve tescil edilmeleri için envanter fişleri hazırlanarak Bölge Koruma Kurulu'na sunulmuştur. Ayrıca koruma plan alanı içerisinde yaptığımız tespitlerde 28 konutun tescile uygun olduğu Koruma Bölge Kurulu' nun olurlarına sunulmuştur (Bkz: Ek 2). Planlama alanının bir bölümünü oluşturan ve kentsel sit sahası içerisinde yer alan ve dibek evi olarakta bilinen Vadiler Sokak üzerindeki bir peri bacasının da tescili önerilmek üzere envanter fişi hazırlanmıştır (Bkz: Ek 4).

Yukarıda alınan kararlar doğrultusunda kentsel, tarihi ve doğal sit alanları son şeklini almış olup, karar-lar da belirtilen koruma ilkeleri ve yapılanma koşulları ile birlikte Anıtlar Yüksek Kurulu'nun A.69 sayılı kararının ilgili hükümlerinin uygulanması yapılacak koruma planında gözönünde bulundurulacak temel ilkeler arasında olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda İller Bankası tarafından özel bir firmaya yaptırılmakta olan Çavuşin Köyü koruma planı içerisinde yukarıda da belirttiğimiz üzere 28 konut, 2 camii, (Eski ve Yukarı Camii) 2 Kilise (Vaftizci Yahya ve Çavuşin Kiliseleri) ve 1 peri bacası (Dibek Evi) dahil olmak üzere toplam 33 mimarlık örneğinin tescil edilmesi önerilmiştir (Daha önce tescil edilmiş 1 konutla birlikte toplamda 34 yapı ele alınmıştır) (Bkz: Ek 1, 2, 3, 4). Toplam 63.3 hektarlık planlama alanı içerisinde tescille önerilen 28 konutun 19. yüzyıl içerisinde yapılmış olup; yakınında yer alan günümüze gelebilmiş Göreme geleneksel konutlarına benzerlikleri söz konusudur. Konutlar plan tipleri, malzeme ve malzeme kullanım teknikleri ve süsleme unsurları ile özgün geleneksel

dokularını (kimi yerde doğa ve insan eliyle bozulmalara maruz kalsalarda) belli oranda muhafaza ederek günümüze gelebilmiştir. Çavuşin geleneksel konutlarının önceden tescil edilmiş 1 konutun; başta gabari, kitle ve plan tipleri olmak üzere, malzeme, malzeme kullanım tekniği ile süsleme özelliklerine çok yakın olduğu söylenebilir.

Tescile önerilen ve özgün niteliklerini hala korudukları anlaşılan 28 konutun da yapı fişleri hazırlanmıştır. Bu konutların önce yok olmasının engellemesi ve devamında da kültür mirasımıza kazandırılması için tescil edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Bkz. Ek 2). 28 konut dışında Vadiler Sokak üzerinde parsel 1993 de yer alan 1 peri bacasının da yapı fişi hazırlanarak tescili önerilmiştir (Bkz: Ek 4). Doğal volkanik oluşum ve devamında aşınmalarla (rüzgar vb.) bugünkü şeklini alan peri bacaları doğal sitler içerisinde yer alması gerekir iken çalışma alanımız içerisinde olanları da vardır. Bu durum koruma planı sınırları içerisine dağılmış tescilli önerilen 1 peri bacasının korunmaması gerektiği anlamını taşımamalıdır. Bacanın Göreme örneklerinde de olduğu gibi doğal miras olarak korunması gerekliliğinin yanında; içlerine açılan; zeminden odalı vb özellikler göstermesi ve bu odaların kendi içlerinde; plan tipi, örtü sistemi, form, kütne ve gabari oluşturuyor olmaları da dikkate alındığında tescil edilmesi kaçınılmazdır. Netice de 28 konut, 1 peri bacası, 2 camii ve 2 kilise tescile önerilmiştir. Bu bağlamda 21.07.1983/2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3. maddesinde tanımlanan ve 6. maddesinde belirtilen korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları kapsamında 17.06.1987/3386 sayılı Tabiat ve Kültür Varlıkları nın Tespit ve Tescili Yönetmeliği'nin 6. maddesi gereğince ve yine aynı kurumun 14.07. 1998/94 sayılı ilke kararı ve 11.11. 1997/1996/3333 esas, 1997/4875 sayılı karar gereği; kentsel sit alanlarının koruma ve kullanma ilkeleri açıklanmıştır. Homojen bir yapıya sahip olan Çavuşin Köyü'nde mahalle ayrımı söz konusu değildir. 1958 de heyelan tehlikesi nedeniyle eski caminin doğu ve kuzeydoğusundaki konutların, boşaltılarak maliklerinin Yukarı Cami etrafına yerleştirilmeleri sonucu kullanılmamak üzere terk ettirildikleri bilinmektedir. Tescili önerilen 28 konut ile tescilli tek konutta dahil, genelde bahçeli ve yine 1, 2 si (dış sofalı) hariç karma planlı konutları; mimari karakterlerine ve yapılış dönemlerine göre: geleneksel özelliklere sahip 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl ilk çeyreğinde yapılanlar olmak üzere tek grupta toplayabiliriz. Geleneksel özellikler barındırmayan 1960-2000 yılları arasında inşa edilen konutları ise kentsel boyuta ve geleneksel dokudan farklı konutlar yine tek bir grupta toplanabilir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl ilk çeyreğinde inşa edilen evlerin yapım tarihini verecek kitabe, belge vb bulguya birkaçı hariçinde rastlanmamıştır.

Çavuşin merkez, mevcut durumuyla (kentsel sit sahası da dâhil) tarihi kimliği çözülemeyecek derecede deferasyona uğramış olmakla birlikte; önce antik yerleşim üzerinde kurulduğu sonrasında ise Roma, Bizans, Selçuklu ve devamında Osmanlı yerleşimlerine de evsahipliği yaptığı bilinmektedir. 19. yy sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinden günümüze gelen camiler (Eski Camii “Vadiler Sokak Ada 5 Parsel 1”, Yukarı Camii “Vadiler Sokak Ada ? Parsel 1965”) ve 5 -9. yüzyıl Hristiyanlık döneminden gelen kiliseler (Vaftizci Yahya ve Çavuşin Kilisesi) ile tarihi bilinmeyen tescilli önerilen 1 peri bacası gibi önemli yapıların yanı sıra, en eskisi yaklaşık 150 yıllık geleneksel konutlardan; günümüzde pansiyona dönüşmeye başlamış ya da terk edilmiş olsalar da; belli oranda tek ya da bitişik düzende konut işlevlerini, yerleşim içerisinde sürdürdükleri de yer almaktadır.

Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları

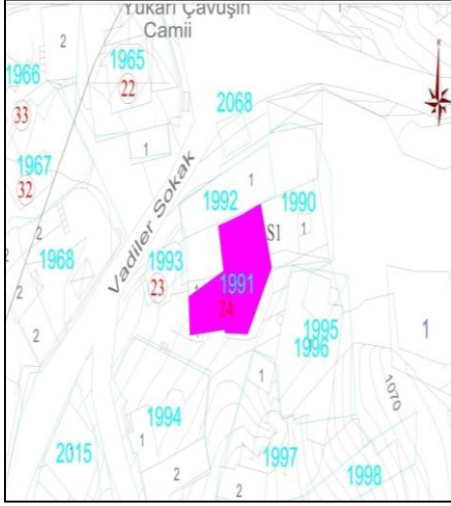
Tescilli Konutlar

Konut (Ada 3 Parsel 1991)

Çavuşin Köyü'nde tescilli tek konuttur. Bugün otel olarak kullanılan konut kentsel sit sahası içerisinde Vadiler Sokak üzerinde yer almaktadır (Çizim 6) (Resim 6). Özgünde geleneksel Çavuşin evlerinin plan, malzeme, malzeme kullanım tekniği ve süsleme unsurlarına günümüzde de sahip olduğu bilinen konut ön avlulu iki katlıdır. Şahsa ait olan bölüm konutun ikinci katıdır.

Avluya çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Kapının üzeri basık kemerlidir. Kemer alnında “Maşallah 1957” yazılıdır. Bu yazıdan da anlaşıldığı üzere yapının 1957’de yapılmış olabileceği söylenebilir (Resim 7).

Avlunun zemini kimi yerde sıkıştırılmış toprak çoğu bölümleri ise kayrak taşı döşemelidir. Avlunun sol köşesinde sonradan yapıldığı anlaşılan demir korkuluklu ikinci kat terasına çıkılan bir merdiven mevcuttur (Resim 8). Avlunun soluna düşen ve girişleri avludan verilen iki oda yer almaktadır ve bu iki oda kaburga tonozludur (Resim 9).

Çizim 6. Çavuşin Köyü Ada 3 Parsel 1991'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş Arşivi, 2010)

Resim 6. Avanos İlçesi Çavuşin Köyü Ada 3 Parsel 1991'deki Konut (Toruk, 2010)

Resim 7. Çavuşin Köyü Ada 3 Parsel 1991'deki Avlu Kapısı ve Kitabesi (Toruk 2010)

Resim 8. Çavuşin Köyü Ada 3 Parsel 1991'deki Konutun Üst Kata Çıkılan Merdiven (Toruk, 2010)

Odalar içerisinde çeşitli boyutlarda nişler bulunmakta ve pencerelerin söve ve alınlıklarında taş işçiliği açıklıklara hareketlilik kazandırmaktadır. Eklenti yapının bitişiğinde basık kemerli girişi olan bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde yine kaburga tonozlu taş bir tavana sahiptir. Duvarlarında sonradan yapıldığı anlaşılan kemerli taş nişler mevcuttur. Avlunun karşısında sivri kemer içerisinden geçildiğinde bugün konukların kaldığı alt kat odalarıyla karşılaşılmaktadır. Bu odalarda kemerli kaburga tonoz tavanlardan ibarettir. Bu odalardan biri kaya dam şeklindedir. Odanın duvarlarında kare ve dairesel nişler bulunmaktadır. Yine bu odanın doğusunda kaburga tonozlu bir oda daha mevcuttur.

Odanın içersinde bir de ocak yer almaktadır. Taş oyma tekniğinde yapılmış süslemeler odanın dış cephesinde ve genelde de pencere kenarlarında mevcuttur. Söz konusu odanın solunda ise girişi Vadiler Sokağı'na bakan kemerli ve tavanı ahşap bir koridor vardır. Alt kat odalarının başta kaya dam tavana sahip oda olmak üzere sonradan yapılmış taş kabartmalı, yüzeyi süslemesiz dairesel tavan göbekleri mevcuttur (Resim 10). Bu tavan göbekleri taş tavanın doğal halinden değildir Konutun kuzey cephesinde, kenarlarda yer alan ikişerden 4 pencere gayet sade olup kemersizdir. Konutun otele çevrilmesi esnasında mekanların işlevlerinin değiştirilmesi nedeniyle yapılan onarımlarda kimi bölümler özgün dokusunu büyük oranda kaybetmiştir.

Resim 9. Çavuşin Köyü Ada 3 Parsel 1991'deki Konutun Avlu Solundaki İki Oda (Toruk 2010)

Resim 10. Çavuşin Köyü Ada 3 Parsel 1991'deki Konutun Alt Kat Kaya Damlı Oda (Toruk, 2010)

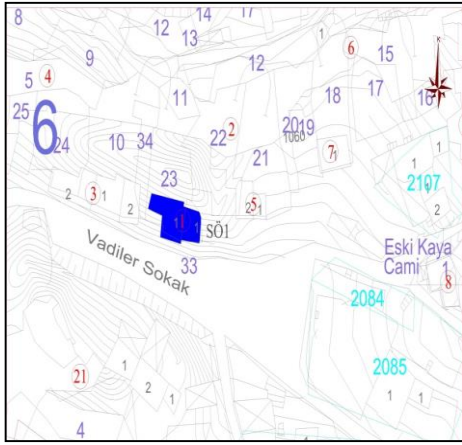
Tescili Önerilen Taşınmaz Kültür Varlıkları

Çavuşin merkez kent sit sahası içerisinde 19; doğal sit sahası içerisinde ise 9 olmak üzere tescili önerilen 28 konut, 1 *peri bacası* (Bulgur Sedeni “Ada ? Parsel 1993), 2 kilise (Çavuşin Kilisesi “Ada ? Parsel ?”, Vaftizci Yahya Kilisesi “Ada 8 Parsel 9”) ve 2 *caminin* (Eski Camii “Ada 5 Parsel 1” ve Yukarı Camii “Ada ? Parsel 1965”) tescilli yapıda da (Konut “Ada 3 Parsel 1991”) olduğu gibi; öncelikle yok olmasının engellenmesi ve devamında da kültür mirasımıza kazandırılması için tescil edilmeleri devamında ise, bakım ve onarımlarının özgün dokularına uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Konutlar

Tescil edilmiş 1 konutun; başta gabari, kitle ve plan tipleri olmak üzere, malzeme, malzeme kullanım tekniği ile süsleme özelliklerine çok yakın olduğunu düşündüğümüz 28 konut tespit edilmiştir (Bkz: Ek 2). Tescil edilmesini önerdiğimiz konutların 19'ü kentsel sit alanında, 9 u ise doğal sit alanındadır. Bu konutlardan 3 ü konut altı dükkan (Ada 6 /23; Ada 6 /10,24; Ada 5 /2109); 14 ü metruk (Ada 6/22; Ada 6 /5; Ada 6 /21; Ada 6 /15,17,18; Ada 6 /18; Ada 5 /2096; Ada 5 /?; Ada 5 /2097; Ada 5 /2090-2092; Ada 5 /2107; Ada 5 /2108; Ada ? /1 ?; Ada ? /1967; Ada ? /1966-1967); 3 ü boş (Ada 5 /2100; Ada 5 /2101; Ada 5 /2107); diğer 3'ü ise tek mekândan olup depo (Ada 4 /1 22; Ada 2 /6; Ada 2 /18) ve 4 ü de konut (Ada 2 /6; Ada ? /1867; Ada ? /1974-1975; Ada ? /1966-1967) olarak kullanılmaktadır.

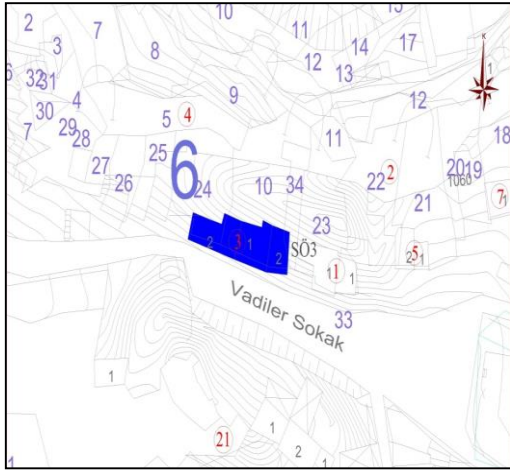
Tescilli konut gibi bu 28 konutta genelde iki katlı, karma sofalı ve ön bahçelidir. Burada tescili önerilen 28 konutun, bir kaçı aktarılmıştır (Resim 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22) (Çizim 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

Çizim 7. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 23-24'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

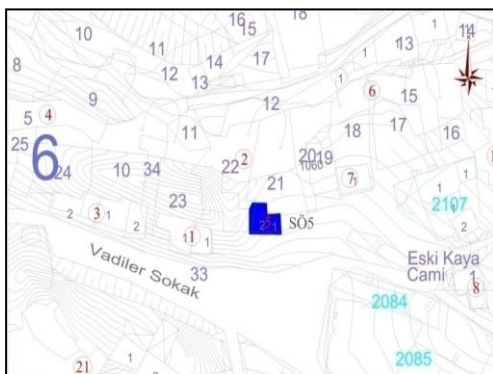
Resim 11. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 23-24'deki Konutun Üst Katı (Toruk, 2010)

Çizim 8. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 10,24'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

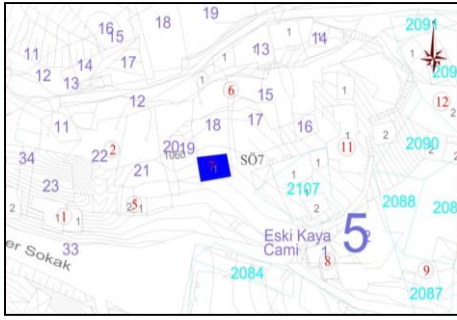
Resim 12. Çavuşin Köyü Ada 6, Parsel 10, 24'deki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 9. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 21'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

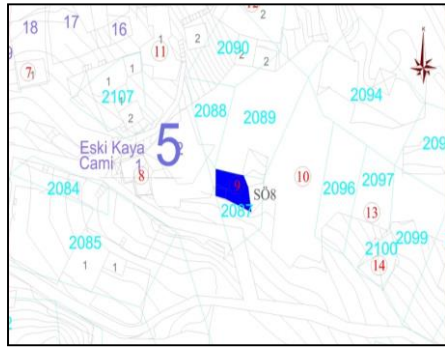
Resim 13. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 21'deki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 10. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 18'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

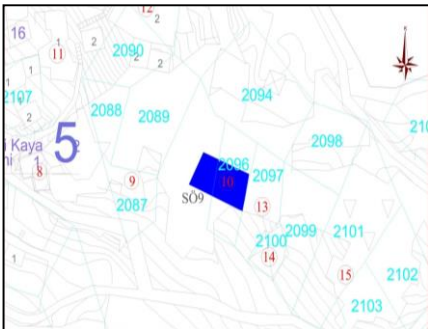
Resim 14. Çavuşin Köyü Ada 6 Parsel 18'deki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 11. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2087'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

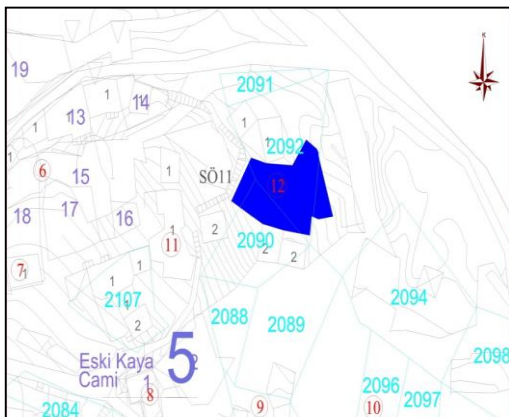
Resim 15. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2087'deki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 12. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2096'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

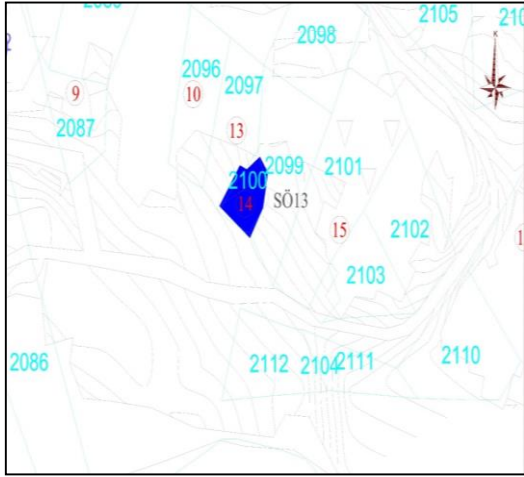
Resim 16. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2096'deki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 13. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2090'daki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

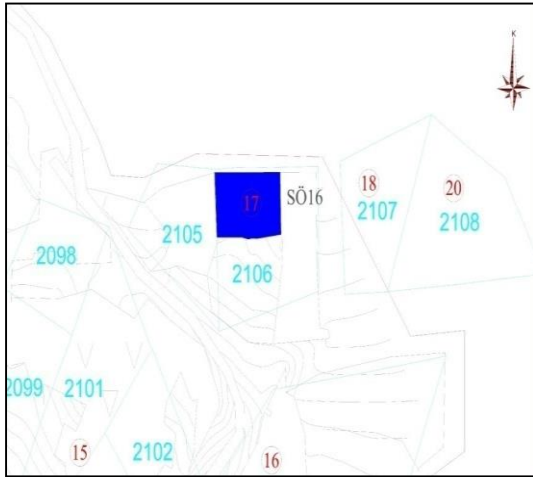
Resim 17. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2090'daki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 14. Çavuşin Köyü Ada 54 Parsel 2100'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar AiŞ. Arşivi, 2010)

Resim 18. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2100'deki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 15. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2106'daki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

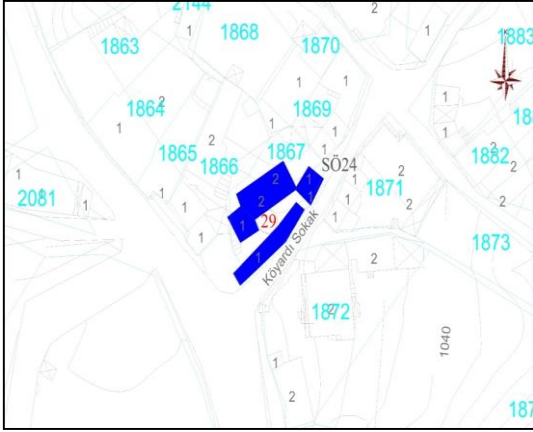
Resim 19. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2106'daki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 16. Çavuşin Köyü Ada 2 Parsel 6'daki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

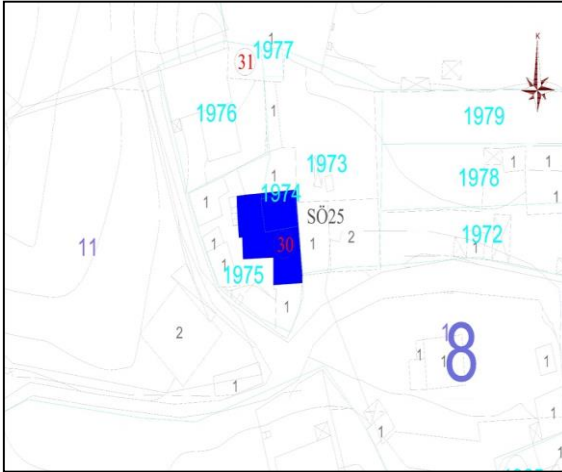
Resim 20. Çavuşin Köyü Ada 2 Parsel 6'daki Konut (Toruk, 2010)

Çizim 17. Çavuşin Köyü Ada 7 Parsel 1867'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010).

Resim 21. Çavuşin Köyü Ada 7 Parsel 1867'deki Konut (Toruk, 2010).

Çizim 18. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1974-5'deki Konutun Vaziyet Planı (İmpo Planlama Arşivi, 2010)

Resim 22. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1974-5'deki Konut (Toruk, 2010)

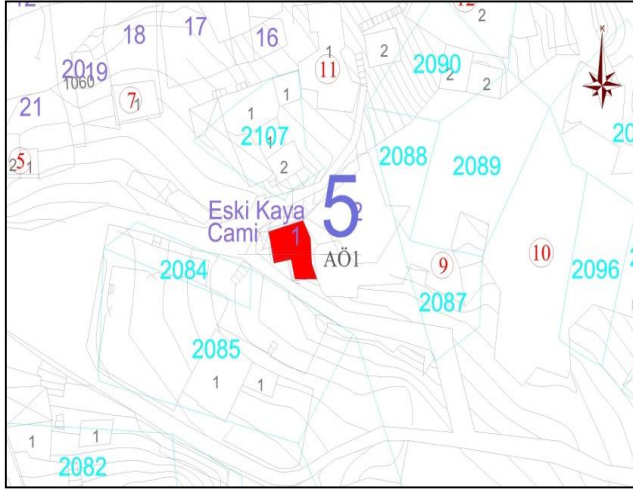
Listesini de (Bkz : Ek 2) hazırladığımız bu konutların önce yok olmasının engellemesi ve devamında da kültür mirasımıza kazandırılması için tescil edilmesi gerekmektedir

Camiler

Kaya Cami (Eski Camii) (Ada 5 Parsel 1)

Köyün kuzeydoğu çıkışında Vadiler Sokak üzerinde yer alan cami, yerleşimin en eski camisidir. Harimi yaklaşık 35 m² olan yapı doğu yönüne uzanan kaburgalı beşik tonuzlu iki neften oluşmaktadır. Caminin tarihi bilinmemekle birlikte 18. yüzyıl sonlarında yapıldığını düşündüğümüz bir kiliseden dönüştürüldüğünü söyleyebiliriz.

Yapının son cemaat yeri yoktur (Çizim 19) (Resim 23). Zamanla cemaate yetersiz kalması nedeniyle 1945 larde kible yönünde genişletildiği anlaşılmaktadır. Bu genişletmelerle caminin harimi yaklaşık 65 m² ye ulaşmıştır.

Çizim 19. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1'deki Kaya Camii Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

Resim 23. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1'deki Kaya Camii (Toruk, 2010).

Güney duvarı ortasına açılan taş mihrap ve mihrabın solundaki ahşap minber son yıllarda yeniden elden geçirilmiştir (Resim 24). Nefleri taşıyan kemer ve kemer ayaklarında 19. yüzyıl barok süsleme repertuarını hatırlatır vazoda çiçek vb motifler, tuf kaya ayaklarının kemer üzengi sırasından başlamak üzere işlenmiştir. Bu tip motifleri, caminin iki nefi taşıyan diğer ayakları üzerinde de, değişikliğe uğratılmış olmakla birlikte görmek mümkündür (Resim 25, 26). Düz dam örtülü caminin minaresi çan kulesi görünümünde olmakla birlikte baldeken tarzında 4 ayak üzerinde damın güneybatı ucunda bir külahla sonlanmaktadır (Bkz : Resim 22). Cami hariminin girişinde sağda duvar içerisine açılmış derin bir niş üzerinde de taşçı işaretlerine benzer, kazayağı şeklinde çizgisel motifler bulunmaktadır (Bkz: Resim 26). Dış cepheleri gayet sade olan yapı tamamen taştan inşa edilmiştir (Resim 27).

Resim 24. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1'deki Kaya Camii Minber ve Mihrabı (Toruk, 2010)

Resim 25. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1'deki Kaya Camii Harim Ayakları Üzerindeki Süsleme (Toruk, 2010)

Resim 26. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 1'deki Kaya Camii Harim Ayaklarındaki Nişler de Yer Alan Süslemeler (İmpo İmar A.Ş Arşivi, 2010)

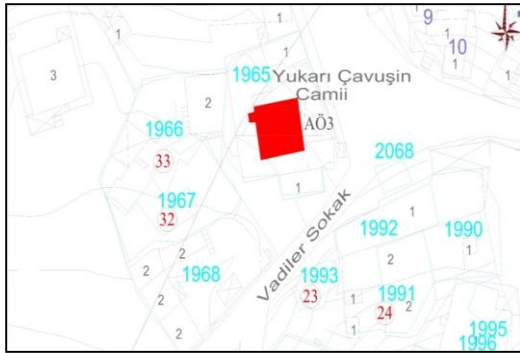

Resim 27. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel Kaya Camii Kuzey Cephe (Toruk 2010)

Yöredeki kiliselerden dönüşümlü camilerin plan şemalarıyla benzerlik içerisindeki camı günümüzde esaslı onarımlarla özgün dokusu plan ve malzeme ve tekniği yönünden belli oranda muhafaza edilmektedir. 1958 yılında vuku bulan heyelan sonucu caminin kuzeydoğusu ve çevresinin, afet alanı ilan edilmesi sebebiyle boşaltıldığı ve bu nedenle uzun süre kullanılmamak üzere kapatıldığı bilinmektedir. 2011 yılında dış cephelerde restorasyon çalışmaları yapıldıktan sonra tekrar cami olarak kullanılmaktadır.

Yukarı Camii (Ada ? Parsel 1965)

Köy tüzel kişiliğinde ibadete açık olan cami Vadiler Sokak üzerindedir. 1940 yılında yapıldığı, kuzey duvarına açılan giriş kapısı yanına konmuş bilgilendirme levhasında yer almaktadır. Cami tek kubbeli plan tipine sahip olup taş ile inşa edilmiştir. Tek minareli camiye, sonradan eklendiği anlaşılan bir de son cemaat yeri vardır (Çizim 20) (Resim 28). Kare mekânlı sekizgen kasnağa oturan tek kubbeli cami taş örgü tekniğinde inşa edilmiştir. Minaresi yapıya bağlı olarak kuzeybatı köşesinde yer almaktadır Sundurma tarzı bölüntüsüz son cemaat yeri sonradan ilave edilmiştir.

Çizim 20. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1965' deki Yukarı Camii Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş Arşivi, 2010)

Resim 28. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1965' deki Yukarı Camii (Toruk, 2010)

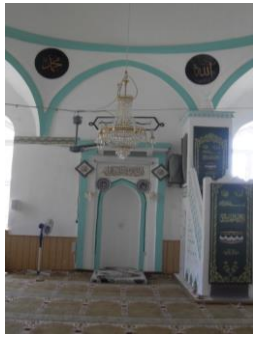
Kuzeyden ana girişi olan caminin anıtsal taş portali sundurma son cemaat yerinden dolayı algılanmamakla birlikte kapı çerçevesindeki bordürler ve hafif silmeli kemeri ile dikkat çekmektedir (Resim 29, 30). Caminin 64 m² boyutlarındaki hariminde kubbe içinde ve duvarlardaki kalem işi süslemeler son yıllarda yapılmış olup özgün değildir (Resim 31). Cami dış cephelerinde hafif silmeli ve sivri kemerli 9 pencere vardır. Tamamen taştan dış cephelere sahip caminin, pencere kemer altlarından başlayan derin ve kalın taş silmeler tüm cepheleri boydan boya dolanmaktadır (Resim 32).

Resim 29. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1965'deki Yukarı Camii, Kuzey Cephe (Toruk, 2010)

Resim 30. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1965'deki Yukarı Camii Portali (Toruk, 2010)

Resim 31. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1965'deki Yukarı Camii Harimi (Toruk, 2010)

Resim 32. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1965'deki Yukarı Camii Güney Cephesi (Toruk, 2010)

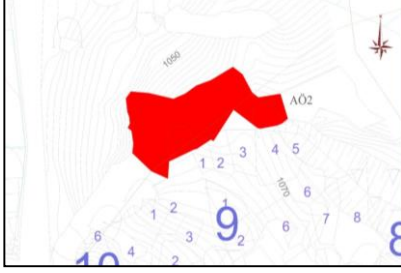
Bahçesinde musalla taşı bulunan caminin, banisinin Mustafa Hayri Ürgüplü olduğu bilinmektedir. Mustafa Hayri Bey'in 1940'lar da Ürgüp ziyareti sırasında Çavuşin Köyü'ne de uğradığı ve köy halkıyla sohbeti esnasında köyden bazı kişilerin Kaya Cami'nin ibadet için yetersiz kaldığını bildirmeleri ve bu nedenle bir cami yaptırmasını istemeleri sonrasında Hayri Efendi'nin de kısa bir süre sonra köyü tekrar ziyaret ettiğinde yeni bir cami yapılması için para yardımında bulunacağını belirtmesi neticesinde; caminin inşası için 1914'te bugün ki arsasının satın alındığı fakat 1914'te 1 Dünya Savaşı nedeniyle inşaatla başlanamadığı ve bu bekleminin 1939'a kadar sürdüğü söylenmektedir. 1939' da kubbenin tamamlanmasıyla caminin 1940' da ibadete açıldığı köylüler tarafından ifade edilmektedir. 1958'de ise Mustafa Hayri Ürgüplü'nün oğlu Suat Hayri Bey' de caminin minaresini yaptırmıştır. 1976-1977 yılında ise kubbe bakırla kaplanmıştır.

Mimarının Mehmet adında biri olduğu bilinen cami, 1940'da yapılmış olmakla birlikte 19. yüzyıl Osmanlı camilerine bir öykünme içerisindedir. Koruma Bölge Kurulu tarafından esaslı bir onarım yaptırılmamış olmakla birlikte 1956'da kubbe kaplamaları değiştirilmiştir. Bu onarım dışında herhangi bir onarımı söz konusu olmayan yapı günümüzde gayet sağlam olup, yapıldığı dönemden itibaren özgün dokusunu muhafaza etmektedir.

Kiliseler

Vaftizci Yahya Kilisesi (Ada 8 Parsel 9)

Köyün kuzey yamacındaki kayalıklar içerisinde yer alan ve yörede sıkça rastlanan kaya kilise örneklerinden biri olan kilise, doğal bir kaya kütlesi içerisinde beşik tonoz örtülü 3 nefli tek apsisli ve narteksi olmayan bir plan tipine sahiptir (Çizim 21), (Resim 33).

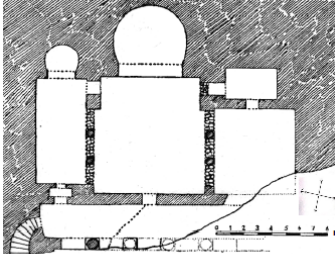

Çizim 21. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

Resim 33. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Kilisesi (Toruk, 2010)

Günümüze kadar herhangi bir onarım geçirmemiş olan yapının plan, malzeme, malzeme kullanım tekniği ve süsleme repertuarına bakıldığında M.S. 5. yüzyıl başlarında inşa edildiği söylenebilir Kilisenin nef araları son yıllarda kapatılmıştır. Narteksi olmayan kilisenin basık kemerli girişi üzerinde ortada dairesel yanlarda da birer adet kare madalyonlar içerisinde haç ve gül bezekler yer almaktadır (Çizim 22) (Resim 34).

Çizim 22. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Planı (Jerphanion, 1931)-

Resim 34. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Kapatılan Nefler (Toruk, 2010)

Kapının sağında ise şekilsiz bir kaya oyması sonrası oluşturulmuş kademeli 3 pencere büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır (Bkz : Resim 33). Neflerin oturduğu duvarların iç yüzeylerinin taban seviyelerinde geniş sekiler yer almaktadır. Nefleri taşıyan sütunlar dor nizamını hatırlatmaktadır. Sütunların alt seviyesin de sütunlara paralel uzanan taş oluklar buraların ya mezar yuvaları ya da vaftiz suyu akıntı kanalları olabileceğini düşündürmektedir (Resim 35). Sütun başlıkları işlenmiş olup gövdeleri ise gayet hantaldır. Doğuda yer alan apsis bir seki ile yükseltilmiş olup yuvarlak askı kemerli bir açıklıktan ibarettir (Thierrt, 1972, s.200; Jerphanion, 1931, s. 7, Akyürek, 1998, s. 270, Türker, 2008, s. 19 ; Şen 2019, s. 56) (Resim 36).

Resim 35. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Giriş Kapısı Üzerindeki Süslemeler (Toruk, 2010)

Resim 36. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi İç Mekan, Kanallar (Toruk, 2010)

Apsise bağlanan yan duvarlarda yer yer kemerli şekilsiz nişler bulunmaktadır (Resim 38). Kilisede apsise uzanan ana nefin zemini de dâhil tüm zemin sıkıştırılmış topraktır. Bir seki ile

yükseltilen Apsisin içinde tavanında ve yan duvarlarında İncil ve Hz. İsa'nın hayatından sahneler fresko tekniğinde işlenmiştir (Resim 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43).

Resim 37. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis (Toruk, 2010)

Resim 38. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Duvar Nişleri (Toruk, 2010)

Resim 39. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Freskleri (Toruk, 2010).

Resim 40. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Freskleri (Toruk, 2010)

Resim 41. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Freskoları (Toruk, 2010).

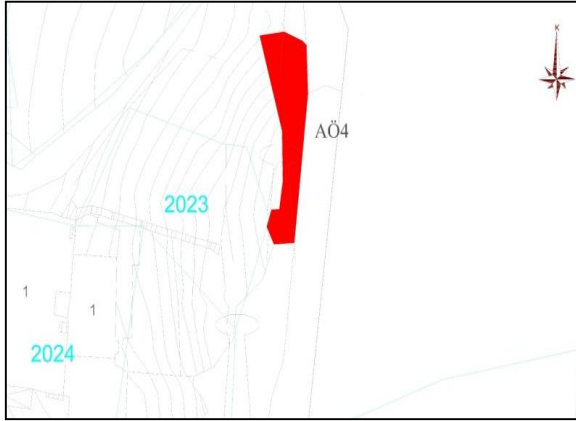
Resim 42. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Freskoları (Toruk, 2010).

Resim 43. Çavuşin Köyü Ada 8 Parsel 9'daki Vaftizci Yahya Kilisesi Freskoları (Toruk, 2010)

Çavuşin Kilisesi (Ada ? Parsel ?)

Köyün kuzeybatı çıkışında kaya kütleleri içerisinde yer alan ve İmparator Nicephorus Phocas adına yaptırılan kilisenin inşa tarihi bilinmemekle birlikte plan, malzeme, malzeme kullanım tekniği ve en önemlisi de duvar fresklerinde yer alan teknik ve konulardan hareket edilerek 964-965 yıllarına tarihlenmektedir (Jerphanion, 1925, s. 521) (Çizim 23), (Resim 44).

Çizim 23. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. Arşivi, 2010)

Resim 44. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Giriş Cephesi (Toruk, 2010)

Kilisenin 2 ana girişi vardır. Doğudaki giriş daha çok ibadet etmek için hazırlanmış bölüme batıdaki giriş ise mezarlar ve gözetleme bölümlerinin olduğu kısma geçiş vermektedir (Resim 45). Burada sanki kilisenin girişi vurgulanmak istenircesine özel bir emek harcanmıştır (Koyun, 2014, s. 208). Aslında kilisenin orijinal girişinde bulunan ve kiliseye geçişi sağlayan ve özgünde var olduğunu düşündüğümüz avlu kısmı yıkılmış olduğu için böyle bir görünüm oluşmuş olmalıdır. Sağdaki kapının bulunduğu bölge zamanında kapalı bir alan olmalı idi. Kilise üç apsisli ve yüksek tavanlı tek nefli, yan taraflarında oturma bölümleri olan ve hatta sağ ve sol apsislerin önünde vaftiz taşları bulunmaktadır (Resim 46, 47, 48) (Çizim 24).

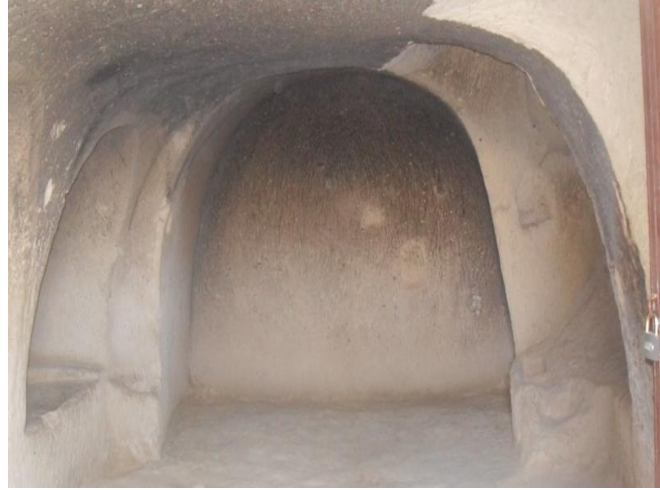
Resim 45. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesinin Batı Bölümündeki Mezar Yuvalarının Yer Aldığı İkinci Kısım Girişi (Toruk, 2010)

Resim 46. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Apsisi (Toruk, 2010)

Resim 47. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Ana Apsis (Toruk, 2010)

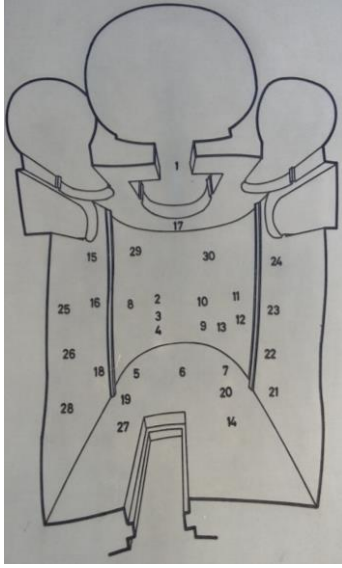

Resim 48. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Yan Nişler (Toruk, 2010)

Soldan ayrı bir merdivenle girilen mezarların bulunduğu bölümde dua etmek için oluşturulmuş birimler mevcuttur. Mezar bölümlerine yanlardan tutunarak çıkılmaktadır. Buralara çıkışların zorlaştırılması güvenlik nedeniyle olmalıdır (Resim 49).

Kilisenin ana apsisinin iki yanında pastaform hücreleri vardır. Kilisenin ibadet mekanı duvarlarında, apsislerinde Hristiyanlığın doğuşunun anlatıldığı ve önemli azize, aziz, Meryem ana ile Hz İsa'nın yer aldığı freskler vardır.

İşlenen konuların yerleri plan üzerinde rakamlarla gösterilmiştir. Konular; 1. Peygamberlerin görünümü, 2. Duyuru, 3. Hasta ziyareti, 4. Bakire kadın, 5. Yusuf ve Meryem, 6. Bethlehem (Filistin) için yolculuk, 7. Doğuş, 8. Üç müneccimin tapınması, 9 Joseph'in rüyası, 10. Mısır'a yolculuk, 11. Masum çocukların katliamı, 12. Zekeriya'nın öldürülmesi, 13. Elizabet'in takip edilmesi, 14. Vaftiz, 15. Kör adamın iyileştirilmesi, 16. Lazarus yükseltilmesi (Atak 2019, s. 54-66), 17. Başkalaşım, 18. Şehr-i Kudüs'e giriş, 19. Son Akşam Yemeği, 20. Judas tarafından ihanet, 21. İsa Pilatus' un önünde, 22. Haç Yolu, 23. Çarmığa gerilme, 24. İsa'nın ölümü, 25. Çarmıktan indirme (Atak, 2019, s. 54-58), 26. Defin (Gömme), 27. Anastasis (Yeniden diriliş) (Atak, 2019, s. 54-55), 28. Myrophone (kadınlar mezar başında) ve Meleklerin Müjdesi, 29 Nimet, kutsama ve havariler misyonu ve 30.Yükselme adı altında sınıflandırılmaktadır (Akyol-Şen, 2019, s. 116).

Çizim 24. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Planı (Nevşehir İl Kültür Müdürlüğü Arşivi, 2010).

Resim 49. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Mezarlar (Toruk, 2010).

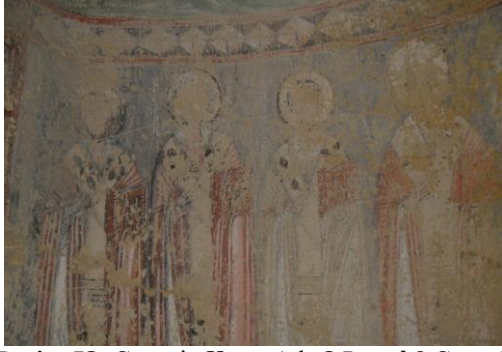
Bu konuların planda yerlerini rakamlarla gösterdiğimiz üzere *tonozlarda* (ziyaret, bakireliğin ıspatı, Mısır'a kaçış, müjde, Yusuf'un ikinci rüyası, Havarilerin tanrı yolunda görevlendirilmeleri, Üç müneccimin tapınmaları, Masum çocukların katlıamı, Elizabet'in takip edilmesi ve Zekeriya'nın öldürülmesi); *batı duvarında* (Yusuf ve Meryem, Filistin'e yolculuk, Doğum, Son akşam yemeği, İhanet, İsa'nın cehenneme inişi ve Vaftiz); *kuzey duvarında* (İsa pilatusun önünde, İsa Golgota yolunda, Çarmık ve İsa'nın ölümü); *güney duvarında* (Kudüs'e giriş, Lazarus'un (Kefene sarılmış vücut) diriltilmesi, Kör adamın iyileştirilmesi, Çarmıktan indiriliş, Kadınlar mezar başında ve Meleklerin müjdesi) ve *apsis duvarında* (başkalaşım sahnesi) yer almaktadır (Bkz: Çizim 24) (Atak, 2019, s, 54-66). Fresklerin, ana apsisin tavanında yer almaması bugün bu bölümde özgünde de fresk yapılmadığı anlamına gelmemelidir. Bunun nedeni kayanın, tavan bölümünde aşınmasına bağlı olarak resimlerin anlaşılamayacak şekilde tahribata uğramış olmasına bağlanmalıdır. Özellikle ana apsisin iç kısmında herhangi bir resim kalmamış olsa da diğer resimler konuları anlaşılabilir şekilde okunabilmektedir (Resim 50, 51, 52, 53, 54).

Resim 50. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Batı Duvarında Hz. İsa'nın Çarmağa Gerilişi (Toruk 2010):-

Resim 51. Çavuşin Köyü Kilisesi Ada ? Parsel ? Güney Duvarında Hz. İsa'nın Kudüse Gidişi (Toruk 2010)

Resim 52. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Tonozunda Havariler Tanrı Yolunda Sahnesi (Toruk, 2010).

Resim 53. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Batı Duvarında İsa'nın Doğum Sahnesi (Toruk, 2010)

Resim 54. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel ? Çavuşin Kilisesi Tonoz da Müjde Sahnesi (Toruk, 2010)

Yapıda yer alan frensklerin konularının benzerleri 10. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı ileri sürülen (Hild-Restle, 1981, s. 209-210; Restle, 1969, s. 2), El Nazar Kilisesi'nde (Atak, 2019, s. 56; İşcel, 2008, s. 2-3), 10 yüzyılın başlarına tarihlenen (Hild-Restle, 1981, s. 210-211; Epstein, 1986, s.15-16; Ötüken 1987, s. 38-39; Levy 1991, s. 96-97). Göreme Eski Tokatlı Kilisesi'nde (Atak 2019, s. 57 ; Peker, s. 2001: 268-272), 10 yüzyıl ortalarına tarihlenen (Restle, 1969, s. 16; Hild-Restle, 1981, s. 210; Epstein, 1986, s. 29-32; Ötüken, 1987, s. 39; Levy, 1991, s. 108) Göreme Yeni Tokatlı Kilisesi'nde (Atak, 2019, s. 58-59), 12. yüzyılın sonuna - 13. yüzyılın başına tarihlendirilen (Restle, 1967, s. II; Hild-Restle, 1981, s. 212; Ötüken, 1987, s. 47; Levy, 1991, s. 125).

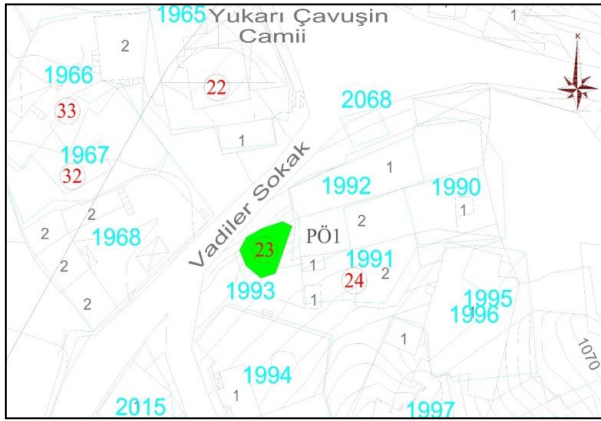
Göreme Elmalı Kilisesi'nde (Atak, 2019, s. 59-60), 12. yüzyılın sonuna ve 13. yüzyılın başına tarihlendirilen (Hild-Restle, 1981, s. 212; Ötüken, 1987, s. 54; Levy, 1991, s. 131) Göreme Çarıklı Kilisesi'nde (Atak, 2019, s. 60-62), 12. yüzyılın sonuna ve 13. yüzyılın başına tarihlendirilen (Restle, 1969, s. 2; Hild-Restle, 1981, s. 211-212; Ötüken, 1987, s. 55-56; Levy, 1991, s. 134-135) Göreme Karanlık Kilise'de (Atak, 2019, s. 61-63), 9. yüzyılın sonuna -10. yüzyılın başına tarihlendirilen (Restle, 1969 s. 2; Hild-Restle, 1981, s. 212-213; Ötüken, 1987, s. 55-56; Levy, 1991, s.140-141) Göreme Kılıçlar Kilisesi'nde (Atak, 2019, s. 63-64) ve 9. yüzyıl sonuna tarihlendirilen (Epstein, 1975a, s.115-136; 1975b, s. 117-119) Göreme Yılanlı

Kilisesi'nde de yer almaktadır. Çavuşin Kilisesi Koruma Bölge Kurulu tarafından temizlik ve basit onarımlar sonrasında ziyarete açılmış olup, özgün dokusunu genel anlamda muhafaza etmektedir.

Peri Bacaları

Peri Bacası (Bulgur Sedeni) (Ada ? Parsel 1993)

Çavuşin Köyü merkez kentsel sit alanı içerisinde tescilli önerilen 1 peri bacası yer almaktadır. Peri bacası Vadiler Sokak üzerinde ve tescilli konuta komşu parseldedir. Baca 1950' ler de Bulgur Sedeni yani Dibek Evi olarak kullanılmıştır (Çizim 25) (Resim 55). İçerisinde dibek taşı bulunan baca zeminden kademeli tek odadan ibaret olup doğal dokusunu büyük oranda korumaktadır. Volkanik oluşum sonrasında meydana gelen peri bacası tarihi bilinmemekle birlikte bir dönem Şapel bir dönem ise yukarıda da belirttiğimiz üzere Dibek Evi olarak kullanılmıştır. Bacanın üst bölümlerinde de kademeli odavari yuvalar vardır (Resim 56). Bugün içinde dibek taşı bulunan bacanın batı dış cephesinde ki bir niş içinde çok iyi okunamamakla birlikte başlarında hale olan ve Hz İsa'nın havarilerinden olduğunu düşündüğümüz iki figürden oluşan bir fresk vardır (Resim 57, 58). Nişin üzerinde kemer altında bir haç (Resim 59) ve onun üzerinde de iki adet dairesel madalyon içerisine işlenmiş yüksek kabartma tekniğinde bitkisel süslemeler mevcuttur. Baca günümüze kadar herhangi bir onarım geçirmemiştir.

Çizim 25. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1993' deki Peri Bacası Vaziyet Planı (İmpo İmar A.Ş. 2010)

Resim 55. Çavuşin Köyü Ad ? Parsel 1993' deki Peri Bacası (Dibek Evi) (Toruk, 2010)

Resim 56. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1993' deki Peri Bacası (Dibek Evi) İçindeki Dibek Taşı (Toruk, 2010)

Resim 57. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1993' deki Peri Bacası (Dibek Evi) Batı İç Duvarı (Toruk 2010)

Resim 58. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1993 'deki Peri Bacası (Dibek Evi) Batı Cephesi Kemer Alınlığındaki Haç Motifi (Toruk, 2010)

Resim 59. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1993'deki Peri Bacası (Dibek Evi) Batı Cephesi Kemer Alınlığındaki Bitkisel ve Geometrik Süslemeler (Toruk 2010)

III. KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANI KAPSAMINDA ÇAVUSIN KÖYÜ MERKEZİNDEKİ TESCİLLİ VE TESCİLİ ÖNERİLEN YAPILARIN KORUNMASI

Çavuşin merkez kentsel sit ve doğal sit alanı içerisinde günümüz de tescillenerek koruma altına alınan; 1 konutla birlikte tescili tarafımızdan önerilen 28 konut, 2 camii (Yukarı Cami ve Kaya Camii), 2 kilise (Vaftizci Yahya ve Çavuşin Kilisesi) 1 peri bacası (Dibek Evi) bulunmaktadır. (Bkz : Ek 1, 2, 3, 4). Tarihi belde merkez sit sahası içinde çoğunlukta olan yapılar konutlardır. 1 tescilli konutla birlikte toplam da 29 konut, ölçek, gerekse malzeme bakımından birbirini çağrıştıran ve genellikle bahçeli (ön avlulu) olup bunları, mimari özelliklerine ve inşa edildiği devirlerine göre: 19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başında yapılanlar ve 1960-1990 yılları arasında inşa edilenler olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyılın başında inşa edilen konutlardan 1'i Nevşehir Koruma Bölge Kurulu tarafından tescillenmiştir. Tescilli konut ile birlikte toplam 29 konut, 2 kilise, 2 cami ve 1 peri bacasıda "Dibek Evi" dâhil koruma altına alınmasını düşündüğümüz bu yapıların yer aldığı kentsel sit alanı 15.35 ha, doğal sit alanı ise 41.43 hektardır. Bu iki alanda arazi kullanımının en önemli parçasını konut yerleşme alanları oluşturmaktadır. Konut alanları sit içerisinde genelde dengeli bir dağılım göstermektedir.

Çavuşin Köyü, kentsel ve doğal sit alanında, Vadi Sokak ile ikiye bölünen ve güneybatıda kalan alan kentsel sit; doğu ve kuzeyde kalan alan ise doğal sit bölgesidir. Bu bölgeler homojen bir özelliğe sahip olmalarına rağmen doğu bölgesi 1958'de ki heyelan nedeniyle boşaltılırken; batı bölgesi (kentsel sit alanı) büyük ölçüde o dönemden de devam eden mevcut yapı stoğunu korumaktadır. Köyün lineer merkezi, Vadi Sokak boyunca uzanan ve ticaret merkezinin elinde tutan bölgedir. 19. yy sonunda yapılmış evlerin yapım yılını gösterecek kitabe, belge vb bulgular yok denecek kadar azdır. Yapım tarihi bilinen tek tescilli konut (İnşa tarihi 1957) Yukarı Camii yanında yer alan ve bugün otele dönüştürülmüş iki katlı konuttur. Bulunduğu yerin topoğrafyası, iklimi etkin olduğu kadar toplumun kültürü, ekonomisi ve sosyal yapısının da etkisi yatsınmamalıdır. Bu bağlamda Türk evinin çeşitli türlerini birbirine bağlayan, mekânlar arası kültürel-sosyal ve fiziksel, bağlantıyı kuran başlıca unsur plandır. Genelde iki katlı olan Türk evinde zamanla kat sayısı fazlalaşmıştır. Evin parselin durumuna bağlı yerleşimine ve arsanın eğim vb konumuna göre oluşan depo, kiler vb kullanım alanları alt katta olduğu için plan şemasını verememektedir. Tarihi Türk konutu plan sınıflaması üzerine yapılan tüm çalışmalar, üst katın plan şemasını odak almaktadır. Üst katı *Asıl kat* olarak tanımlayan araştırmacılara göre, en eski örneklerden başlayarak belli bir plan düzenine sahip olduğu görülen asıl kata (yaşama katına) karşılık, zemin kat organizasyonunun parsel durumuna uygun, daha organik bir yapıda olduğu, mekânların daha rastlantısal bir araya geldiği ve ahır, odunluk, samanlık, depo gibi servis işlevlerini barındırdığı görülür. Türk konutunun, karakteristik unsur olan *sofa* mekânının konumlanışına göre tanımlanmış ve sofasız plan, dış sofalı plan, iç sofalı plan ve orta sofalı plan tipleri olmak üzere dört ana gruba ayrılmaktadır (Eldem, 1954, s. 120). Çavuşin merkezde iki tür konut mimarisi ile karşılaşılacaktır. Bunlardan kaya oyma konutlar;

doğal sit alanında asli unsurlardır. Alanda yaygın olmasalar da varlıklarını sürdürmektedirler. Doğal kaya içlerinde oldukları için bu isimle anılmaktadırlar Genelde ya peri bacaları içinde ya da yamaçlarda yer alırlar (Çizim 26).

Çizim 26. Avanos İlçesi Çavuşin Köyü Doğal Sit Alanı Konut Silueti (Kaya Oyma ve Yamaç Evleri)
(Avanos Belediyesi Arşivi, 1992)

Diğeri ise yığma taş yapıdır. Yamaca oyma mekânlar önünde yığma taş yapıların geldiği bu konutlar, insan doğa dengesinin güzel örnekleri olarak doğal sit alanına daha fazla hâkimdir Sokağın önem kazandığı (Vadi Sokak) parsellerde sokağa cephe vererek oluşan kaya oyma evlerden bağımsız yapılaşma da epey fazladır. Bu tarz konutlarda konut avluya açılmaktadır. Evler genelde eğimli bir araziye yerleştirilmiştir. Öyle ki evlerin yan ve arka cephelerinde kimi bölümleri kayaya dayanmış veya kayaya oyulmuşken ön cepheleri bir zemin bir ara kat ve bir üst kattan oluşmaktadır. Kayaya oyulmuş kısımların dışında diğer bölümler yığma taştır. İki malikli evlerinde yer aldığı Çavuşin Köyü, kentsel sit alanında bu tip evler ortadan bir duvarla ikiye bölünmüştür. Geleneksel Türk evinde görülen en önemli mekân ögesi durumundaki sofa, Çavuşin evlerinde yapıya karakterini veren ana mekândır. Geleneksel Çavuşin evlerinin mekân düzenlemesinde görülen temel iki yaklaşım ise; sofanın dışa açık veya kapalı oluşuna göre belirlenir. Sofası dış hava koşullarına açık; Dış Sofalı Konutlar”, (Bkz : Resim 21, 22) Dış köşe sofası olarak ayrılan konutlar dışında, en çokta Karma Sofalı (Bkz : Resim 14) konut örnekleri bulunmakta ve bu farklı yaklaşımın, farklı birleşimlerinin bir arada kullanıldığı Tek Yönlü İç Sofalı konut örnekleri de yer almaktadır. Çavuşin geleneksel evleri plan türleri zaman içinde yaşama en uygun olarak geliştirilmiş, inanç ve kültürü de aşarak anonim bir düzeye erişmiştir.

Dik açılı planlanan üst katlar ise plan organizasyonu bakımından gösterdikleri ortak özelliklerle Türk evi plan tipleri (genelde karma plan tipi) ile örtüşmektedir. Tipolojik çözümleme sonucunda, Harem ve selamlık olmak üzere iki kullanımlı olan bu konutlar, Çavuşin geleneksel konutlarında da karşımıza çıkmaktadır.

Çavuşin de genelde Karma Tip yani Karma Sofalı tipe sahip evler yukarıda da belirttiğimiz üzere en çok yer alan konutlardır. Sofasız ev çok azdır. Dış sofalı plan ve iç sofalı plan tipinde olan evlerin sayısı da yeterince vardır. Sofası dışa açılan (Dış Sofalı) plan tipinin genel özelliği iç bahçeye veya avluya bakan dikdörtgen sofanın bazen bir bazen iki yanında yer alan odalara sahip olmasıdır (Bkz. Resim 21-22). İki katlı yapılarda uygulanan dış sofalı plan tipinde alt kat bölgenin tarım ekonomisine paralel olarak depo, odunluk, üst katlar ise yaşama mekânı diye kullanılmaktadır. Sofası içe bakan (İç sofalı) konutlar genelde bahçeye paralel konumlandırılmıştır. Arsanın uygun olduğu durumlarda sofanın hem bahçe hem avluya paralel hem de sokağa dik olduğu uygulamalar ile de karşılaşmaktadır. Parselin dış konturlarına bağlı olarak şekillenen dış ve iç sofalı evlerde her iki sofada, düzgün dikdörtgen biçimlerini korumaktadırlar. Girişi genelde sokak üzerinde olan iç sofalı konutlarda aynı aksta yer alan sofa, sokağa dik olarak yerleştirilmiştir. Her iki tip sofanın da bir veya iki yanında odalar yer almakta ve odalar sofaya açılmaktadır. Plan tipleri, Çavuşin Köyü’nde konutun yerleştiği bölgeye göre fazla farklılık göstermez. Her bir plan tipinin az çok her tarafta uygulanmış olduğu gözlenmiştir. Çavuşin’Köyü’nde iç ve dış sofalı evlerin genelde aynı oranlara, karma tiplerin yer yer daha büyük yer yer de daha küçük bir taban oturumuna sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çavuşin, geleneksel konutlarında *katların*, tek ya da iki kattan oluştuğu tespit edilmiştir. Bazı evlerde kışlık olarak adlandırılan ara kat uygulamaları da yapılmıştır. Zemin kat ve ara kat

genelde servis ya da depolama mekânlarıdır. Genelde iki, kimi zamanda üç katlı olan evlerin bazılarında eğim farkından faydalanılarak bodrum katlar da yapılmıştır. Bodrumlara depo, şirepana, kömürlük, odunluk gibi kullanımlar getirilmiştir. Taş örgülü duvarlarla çevrili kısmen yere gömük olarak yapılan bodrumların pencereleri ve kapısı yalnız avluya açılmaktadır. Genelde 2 katlı Çavuşin evlerinde giriş katı sokak seviyesinden biraz yüksektir. Bazı evlerde depo, kışlık oturma, kiler, mutfak gibi alanları getirilmiş olan bu katta da bodrum katta kullanılan yapı tekniği devam ettirilmiştir. Giriş katları genelde yayvan beşik tonoz örtülü olup; bahçeye açılan en az bir kemer gözlü, demir parmaklıklı düzensiz bir o kadar da küçük bir iki pencereleri bulunmaktadır (Bkz. Resim 12, 13, 14, 21). Üst kat gibi taş yığma tekniğinde yapılan ara katlar üst kata hizmet sunmaktadır. Parsel yapısının (eğim vb) ve manzaranın neden olduğu bu çok seçenekli ve biraz da karmaşık yapılanmadan dolayı iki katlı konutlarda “esas yaşam katı” ve “bahçe katı” şeklinde sıralama yapmak doğru olacaktır. Konutlarda *bahçe katı* hizmet ve üretim eylemleri (ahır, odunluk, samanlık, kiler vb) için ayrılmış olmakla birlikte birlikte bahçede ya da *avlude* dayer alabilmektedir (Resim 59) (Bkz : Resim 8, 20, 21, 22). Evin yerleştiği arazinin eğimi ve büyüklüğü nasıl olursa olsun önlerinde ya da -az da olsa- yanlarında mutlaka avluları (bahçe) vardır. Bazen tüm ailenin birlikte yaşadığını düşündüğümüz bir avlu etrafında oluşmuş, birbirine bitişik ama ayrı plan şemaları gösteren evlerin, avluların da yer yer kuyu, tandır evi gibi mekânlar yer almaktadır. Avlu tabanları genelde sıkıştırılmış toprak kaplama olmakla birlikte son yıllarda kayrak taşı ile yapılmış kaplamalarda mevcuttur. Kat yükseklikleri yaklaşık 2.5 m ile 3 m arasında değişen zemin katların sokakla bağlantısı taşlık denilen ara mekânla sağlanmaktadır.

Cepheler, evlerin içi ile kamusal alan (sokak) arasında kurulan ilişkiyi ifade eden bir yüzeydir. Caddenin ya da sokağın doğal bir şekilde sınırını oluşturan giriş cephesi, aile yaşamını içeren konut ile kamusal alana açılımı sağlayan ve sokak arasında bir bütünleşme dilini oluşturur. Bu birlikteliğin oluşumunda rol alan her bir öge yapının tanımlanmasında önemli etkindir. Çavuşin evlerinin zemin kat cepheleri olabildiğince dışarıya açık düzenlenmiştir. Genelde en az bir cephesi sokağa bakan yapıların bu cephesi sağır tutulmakla birlikte yapının sokakla bağlantısı hiçbir zaman tamamen kesilmemektedir. Çavuşin geleneksel evlerinde cepheler sade bir görünümündedir. Plan organizasyonu cephelere akseder ve cephelerde malzeme, açıklık vb. yapım teknikleri izlenebilir. Binanın cephelerinde paralel ve düşey silmelerden oluşan cephe bordürleri tümüyle görülür (Resim 60). Kimi evlerde pencere altı ve döşeme bordürleri ile dikey bordürlerin kesiştiği köşeler geometrik veya bitkisel süslemeli taş işçiliğine sahiptir. Böylesi duvarların rahatlıkla görülebilecek bir yerinde üzerine binanın inşa tarihi veren taş kitabe levhaları bir ev de (tescilli konutta) yer almaktadır. Pencere, kapı kemer ve alınlıklarında çiçek, ay, yıldız, tarih vb. motifli süslemeler yapılmıştır (Çizim 27), (Resim 61, 62). Binaların en önemli süsleme elemanlarından birisi de parmaklık ve kafesleriyle pencerelerdir. Genellikle ince uzun ve düz pervazlı olmalarına rağmen bazı evlerde kareye yakın biçimde, pervazları süslemeli olarak da yapılmışlardır.

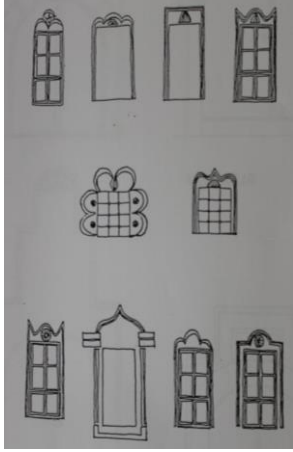

Resim 60. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2109'daki Konutun Avlusu (Toruk, 2010)

Resim 61. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2109'daki Konutun Dış Cephesi (Toruk, 2010)

Sofaların avluya bakan ve dizi halinde ritm özelliği gösteren pencereleri de binaya ayrı bir estetik mana yüklemektedir (Bkz : Resim 13, 20, 21). Geç dönem evlerinde de aynı cephe organizasyonu sürdürülmüştür (Resim 63). Yapı aksına göre simetrik düzenlenen cephelerden giriş cephesine yerleştirilmiş cümle kapısı ve avlu kapıları aks doğrultusundadır (Çizim 28).

Çizim 27. Çavuşin Köyü Konutlarında Pencere Türleri (Avanos Belediyesi Arşivi, 2015)

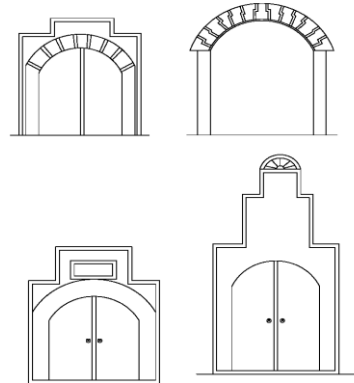
Resim 62. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1867'deki Giriş Kapısı Kemerindeki Ay Yıldız Motifi (Toruk 2010)

Resim 63. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1976'daki Konutun Kapı Lentosu Üzerindeki Çark-ı felek Motifi (Toruk, 2010)

Resim 64. Çavuşin Köyü Ada ? Parsewl 1867'deki Konutun Pencere Söveleri (Toruk, 2010).

Çizim 28. Çavuşin Köyü Konutlarında Avlu ve Giriş Kapıları (Toruk, 2010)

Kapı ve pencerelerde genelde düz, basık, yarım daire, armudi ve asma kemer uygulamaları ile karşılaşılmaktadır (Bkz : Çizim 28). Mahremiyet anlayışı ile gelişen giriş katlardaki penceresiz içe dönük yaşam anlayışına Çavuşin evlerinde pek rastlanmaz. İklim koşulları sebebiyle kapalı çıkma (cumba) kullanımı da çok azdır. Evlerde cepheler; arsanın durumuna, evin plan şemasına göre çoğu kez baş odanın ön cephesinin ortasında, yanlarında, bazen diğer cepheler düz veya testere dişi şeklinde yapılan pencereleriyle binanın dikkat çeken birimleridir. Yaklaşık 28 evin cepheleri üzerinde yaptığımız analiz de, *çıkma* ile karşılaşılmadığı görülmektedir. Cephe tiplerinin her mahallede uygulanmış olduğu gözlenmiştir. 20. Yüzyılın ilk yıllarından itibaren inşa edilen 1. Ulusal Mimarlık devrinin cephe özelliklerinin oluşmaya başladığı kimi yapılarda ise cephelere açılan pencere sayısı, yerleşim düzenleri ve ölçülerinde farklılıklar gözetilmektedir (Bkz : Resim 21, 22, 63). Açık çıkmalı cephe düzenlemesi genelde ana cephesi bahçeye bakan konutlarda yer almaktadır.

Açık çıkma olan köşkler, evin giriş mekânını oluşturarak bahçe ile ilişki kurmasını da sağlar. Bir kenarlı cumbalı cephelerin bir tarafında kimi zaman köşk ve köşke çıkan merdiven bulunur. 1 tescilli ve 28 tescilli önerilen Çavuşin konutlarının cephe mimarisini şekillendiren temel parametrelerin; giriş, çıkma, çatı, parsel konumu ve kat sayısı olduğu tespit edilmiştir. Ancak araştırmanın tüm bu parametreler üzerinden oluşturulmasının karmaşaya yol açacağı düşünüldüğünden, iki parametre temel alınmış diğer parametreler ise ikincil girdiler olarak bırakılmıştır. Bu temel parametreler; giriş mekânı, saçak ve pencere biçimleridir. Alan bütününde giriş mekânı ya da çıkma elemanları kadar dikkat çeken kat sayısının araştırma dışında tutulmasının nedeni ise konutların yer yer plan şemalarına ulaşamaması yanı sıra belli oranda yıkıldıkları için ara kat ve bodrum kat ayrımının net olarak yapılamamasıdır. Konutların üstü örtü ve çatı biçimlerinin de cephe mimarisinin şekillenmesinde etken olduğu anlaşılmış, ancak bu birim ikincil bir girdi olarak değerlendirilmiştir.

Geleneksel Çavuşin evlerinde, evin planı doğrultusunda oluşan ve genelde düz dam, saçaklarla mümkün olduğu kadar kare veya dikdörtgene dönüşen bir üst örtü mevcuttur. Değiştirilmeleri neticesinde kimi düz dam çatılar beşik çatı formuna kavuşturulmuştur. Tescilli önerilen 1 cami (Yukarı Camii), 2 konutun (Ada? parsel 1974'de ve Ada? Parsel 1867'de) çatısı son yıllarda kırma olarak inşa edildiği için burada ele alınmamaktadır). Düz dam çatılar üzere teras çatı diyebileceğimiz özelliğe sahip olmakla birlikte dört yani yaklaşık 40-50 cm yüksekliğinde kalkın duvar görünümlü bir bantla çevrilmiş olup bu bant yazın çatının temizlenmesi veya hububatların burada kurutulması esnasında oluşabilecek güvenlik sorununun çözülmesiyle ilgilidir (Bkz : Resim 12, 13, 14).

Çavuşin konutlarında, bu tip çatılarda 20-30 cm genişliğinde taş saçaklar genelde testere ağzı formunda oluşturulmuştur. Yöre halkı bu tip çatılara Göreme de de olduğu gibi *Hezen* adını vermektedir.

Konutların hiçbirinde cihannuma mekânı bulunmamaktadır Türk evinde sürekli karşılaştığımız *saçakların* üst üste örtüşmesi altlarında devam eden sokak yaşamı ile ilişkilidir. Oysa ki Çavuşin evlerinde çatı Hezen denilen düz dam teraslı çatı özelliğinde olduğu ve genişlikleri de 20-30 cm geçmedikleri için böylesi bir durum söz konusu değildir. Saçaklar da taş olup, yaklaşık 20 - 30 cm genişliğindeki bu ölçüler yer yer evin planına ve dolayısıyla çatısına göre genişlemektedir. Çatı elemanı olarak ele alınan *bacaların* özgün örneklerinde iki tür baca görülmektedir. Yaklaşık 1.30 m uzunluğunda ve 1.00 m genişliğe sahip olan ve üzerleri az örnekte de olsa oluklu kiremit ile kapatılan bu bacaların 0.50 x 0.50 cm boyutlarında, üst örtüsüne yakın seviyede birbirinin aynı olan dört havalandırma açıklığı yer almaktadır.

Avlular/Bahçeler, zemin katta kimi örneklerde bayram günlerinde şölen yemeklerinin de pişirildiği genellikle bir ocağı, çeşmesi vb bulunan ve yoğun kullanılan, etrafı duvarlarla çevrilmiş açık alanlar olarak bilinmektedir.

Girişleri genelde avludan verilen Çavuşin geleneksel evlerinin avlularında çiçek ve ağaçların bulunduğu ayrı bir bölümde mevcuttur. Genelde avluda bulunan bir merdivende sofaya çıkış için kullanılmaktadır. Avluların zemin döşemesi kısmen toprak kısmen de taştır. Toprak bölümüne genelde süs bitkileri dikilir. Taş döşemeli bölümde ise çamaşır yıkama, ekmek pişirme, gibi eylemler gerçekleştirilmektedir. Son zamanlarda ihtiyaç gereği evler, yeni eklerle avluya bakan cepheleri yönünde genişletildiği için, bu alanlar küçültülmüştür (Bkz : Resim 8, 9, 21, 22). Bahçeler, de avlular gibi direkt eve ulaşımın sağlandığı ve genelde bitişik nizamda olmayan konutlarda yapının önünde oluşturulmuştur. Kimi konutlarda avlu ve bahçe aynı işlevlere sahip olduğu için ayırım yapılamamaktadır. Çavuşin geleneksel konutlarında da olduğu gibi çoğu zaman avluya bahçe ya da bahçeye avlu denmektedir. Cadde ya da sokaktan belli oranda geri çekilmiş bahçe veya avlu böylece konutun giriş tarafında yer almıştır. Böylesi evlerin en az iki cephesinin sokağa bitişik olmak üzere üç tarafı avlu/bahçe duvarları ile çevrilidir. Bahçe ya da avlularda genelde kuyu ya da kümesler de yer almaktadır. Bahçe duvarları moloz taştan 0.45-0.50 m genişliğinde 1.50-1.80 m yüksekliğinde, üzerleri yağmur suyunu akıtacak şekilde iki tarafa eğimli yapılmıştır (Bkz : Resim 8, 21, 22). Anıtsal yapılar içerisinde tescil edilmesini önerdiğimiz Yukarı Cami'nin bahçesi ise son yıllarda yeniden düzenlenmiştir.

Bahçe ya da avlu kapıları, giriş kapılarında da olduğu gibi ailenin ekonomik gücü doğrultusunda biçimlendirilmişlerdir. Bilinen ve yoğun uygulanan tip çift ahşap kanatlı ve kemerli kapıdır. Bu tip avlu kapıları 180-200 cm en ve 260-280 cm yüksekliğindedir. Giriş kapıları gibi 15-20 cm enindeki tahtaların kakma demir çiviler kullanılarak bağlanmasıyla oluşturulmuşlardır. Kapılar genelde basık kemerli olup, bazılarında kemerin kilit taşı dışarı taşkın şekilde yerleştirilmiştir. (Bkz : Resim 7, 14), (Bkz : Çizim 28). Avlu/bahçeden giriş hem misafirlerin direkt evin iç hayatına müdafaasını engelleyerek mahremiyeti oluştururken; diğer taraftan da avlu ile sokak bağlantısını sağladığı için servis kolaylığı için fonksiyonel bir çözüm oluşturulmaktadır.

Bununla birlikte servis girişinin mümkün olmadığı durumlarda ana girişten ayrı ve sokak-avlu bağlantısını sağlayan ikinci bir giriş kapısı az da olsa kimi konutlarda yer almaktadır. Giriş kapısının bahçe/avludan verildiği örneklerde, genelde yapıların sokağa cepheleri bulunmaktadır. Yer yer avlu/bahçenin kendi servis kapısı da vardır.

Giriş kapıları genelde giriş cephesinden olan konutlarda, merkezi girişli (tek girişli) ve iki girişli örnekler olarak ayrılmıştır. Girişi bahçeden olanlarda konutun önünde yer alan bahçeleri, (konutlar genelde ön bahçeli/avlulu) yüksek taş duvarlar sınırlandırır. Bu konutlarda Cadde ya da sokaktan avlu/bahçeye sonra eve geçilir. Girişi sokaktan olanlarda bahçe genelde konutun önünde yer alır.

Cadde ya da sokaktan eve girilen, iç ve dış arasında ilişkiyi başlatan giriş kapısı gerek geçiş gerekse denetleme işlevi açısından simgesel yönden yapıların özelini de ifade etmektedir. Yukarı Cami portali bu bakımdan önemlidir. Bunlar; düz lentolu basit, iki kanatlı, basık kemerli olarak irdelenebilir. Giriş kapıları sokağa açılan konutlarda kapılar daima çift kanatlı ve özenli yapılır. Kanatları masif ahşaptan olan bu kapılar aynalı veya oymalıdır. Avlu kapıları da genellikle çift kanatlı adı çatma kapılardır. Yan yana getirilen tahtaların alt ve üst taraflarından bir kuşak ile birleştirilmesiyle oluşur. Boyları 1.70 ile 1.80 m civarında olup boyasızdır (Bkz. Resim 7). Bazı büyük evlerde ise aynı teknikte yapılmış iki kanatlı avlu kapıları daha da gösterişlidir. Bazılarında kemerin kilit taşı vurgulanmıştır. Bazılarında ise kemeri oluşturan taşlar, bir atlayarak cepheden taşmıştır.

Kemerli kapılarda kaide ve başlık elemanlarıyla zenginleştirilen taş söveler, yer yerde plasterler vardır. Dış kapılar içerisinde düz lentolu olanlarıyla karşılaşmamaktadır. İki katlı olan konutlarda giriş kapısı genelde sofanın sokağa bakan uzun kenarında yer almaktadır. Tek katlı konutlarda ise sofa aksında yer alan cümle kapısı giriş bölümüne geçiş vermektedir. Cephe düzenlemesinde dış kapılar her zaman diğer cephe elemanlarına oranla sürekli ön planda

tutulmuştur. Farklı düzenlemeleri ve tek başlarına içerdikleri biçimleriyle cephenin en önemli elemanları olmuşlardır. Genellikle sokakla aynı kotta bulunan kapıların tamamı cephe duvarı ile aynı hizadadır. Cümle kapıları ve ana giriş olarak kullanılan avlu kapıları, servis kapısı olarak kullanılan, arka ya da yan sokağa açılan ikincil kapılara oranla daha yoğun bezemeye sahiptir. Kimi kapılar tokmakları ve kilitleri ilgi toplarken, taş söve ve kemerlerdeki bitkisel-geometrik motiflerden oluşan işçilikte kayda değerdir.

Oda kapılarının (İç kapılar) yüzeylerinde aynalı ve geçme tabir ettiğimiz ahşap süsleme tekniği uygulanmıştır. Dikdörtgen biçimli bu kapıların sofaya bakan yüzeylerine işlenen ahşap teknikleri diğer yüzeyde fazla yer almamaktadır. İç kapıların yükseklikleri 2.00-2.40 m, eni ise yaklaşık 0.90 metredir. İki kanatlı kapılar genelde 120-140 cm, tek kanatlı kapılar ise 80-100 cm genişliğindedir. Hepsinde kapı kasası genişliğinde ve yüksekliği 0.6-0.8 m ölçülerinde taş eşik vardır. Evlerin hemen hepsinde iç kapılar tek kanatlı ve ahşap olup, genelde odanın bir köşesinden açılmaktadır (Resim 65, 66).

Resim 65. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun İç Kapısı (Toruk, 2010)

Resim 66. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun İç Kapısı (Toruk, 2010)

Dış kapılarda doğramaların tamamı iki kanatlı olup ahşaptır. İç kapılar ise ait oldukları odanın önem derecesine göre adi tahta, aynalı veya oymalarla süslü olarak yapılmıştır. Kapılar odanın boydan boya yüklük ve dolapların bulunduğu duvarının, bir ucunda bulunan küçük giriş bölümüne açılır. Tek kanatlı olan kapıda ise duvardaki kendi nişine dayanır ve genelde bir mandal ile dolap yanına tutturulur. Kimi evlerde ise oda ve başoda kapıları çift kanatlı yapılmıştır. Baş odanın kapısında çoğu zaman oymalar daha küçük, daha özenli ve pervazları nakışlıdır. Kimi zamanda üzerlerine atılan kapı genişliğinde yaklaşık 40-45 cm yüksekliğindeki lentolarda geometrik motifler mevcuttur.

Merdivenler, Çavuşin örneklerinde de katları birbirine bağlayan birimlerdir. Çavuşin'in geleneksel konutlarındaki merdivenler genelde taş olup süslemeli ahşap ya da demir korkuluklarla sofaya çıkış vermektedir. Konumları sofaya göre dik veya paralel olabilmektedir. Kimi evlerin bu tip merdivenlerinin ilk basamaklarının taş olması da ahşabı sudan korumak içindir (Resim 66). Yaklaşık 10-15 basamaktan oluşan merdivenler dik olmakla birlikte yükseklikleri yaklaşık 1.90 m'dır. Genellikle avludan üst kata, açık olarak çıkan merdivenlerin korkulukları düzdür. Giriş katından veya ara kattan üst kata çıkış merdivenlerinde oymalı ahşap korkuluklar kullanılmıştır.

Çavuşin evlerinde balkon yok denecek kadar az olmakla birlikte süslemeli demir korkuluklar kullanılmıştır. Bunlar, genellikle balkonlarda ahşap korkulukların değiştirilmesi sureti ile veya yeni evlerde kullanılmıştır. Taşlık ile üst kat sofasını bağlayan düşey bağlantı elemanları olan iç merdivenler genellikle 3 ya da 4 sıra taş veya ahşap basamak ile çıkılan sahanlıktan sonra tekrar

taş olarak devam etmektedir. Merdivenler, konutun planına göre; düz, 'L' şekilli veya sahanlıklı iki kollu tiplerde olmak üzere değişiklik gösterir.

Dolap, Yüklük, Niş, Sedir ve Pervaz evlerin Haremlik ve Selamlık kısımları ile başoda, gelin odası ve ebeveyn odası gibi odalarda yer almaktadır. Mutlaka her odada bir niş ya da nişli dolap bulunur. İhtiyaca göre testilik, lambalık gibi adlar alan ve içerisinde iki ya da üç sıra tahta rafları olan dolaplardan yüklük olanlarının iki yanında gözenek ya da göz göz denen (niş) ve bir takım eşyaların konduğu taş yuvalar mevcuttur (Resim 67, 68, 69, 70, 71).

Resim 67. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2097 Konutun İç Merdiveni (Toruk, 2010)

Resim 68. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun Sedir ve Dolabı (Toruk, 2010)

Resim 69. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun Duvar Nişi (Toruk, 2010)

Resim 70. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun Duvar Nişi (Toruk, 2010)

Resim 71. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun Duvar Nişi (Toruk, 2010)

Nişlerin alınlıklarında genelde istiritye kabuğu motifi yoğunlukta olmakla birlikte kimileri ise gayet sade olup şarab konmak için yapılmış olmalı ki altlı üstlü yerleştirilmişlerdir. Bu tip nişler yuvarlak kemerli ya da kemersizdir. Genelde Başodaya bitişik yatak odası olarak bilinen odalar da ise yüklüğün (Resim 72) duvara gelen son kısmında da duvar içine açılmış ahşap kapılı

gusülhane mevcuttur. Gusülhaneler günümüzde izolasyon sorunları nedeniyle kullanılmamaktadır. Özgün halde taş duvar içine açılan ve yüzeyi herhangi bir malzeme ile sıvanmadan doğal haliyle bırakılan yüklüklerin zeminleri bugün fayans yer yer de beton kaplanmıştır. Odanın duvarlarında yer alan gömbe yüklüklerden çıkarılan yataklar orta yere serilerek; yatma fonksiyonuna da hizmet etmektedir. Yüklüklerin derinlikleri 90-100 cm ölçülerindedir. Genelde kapının açıldığı duvarda boydan boya ve tavana kadar uzanmamaktadır. Altta 30-40 cm boyutlarında kadar küçük bir dolap ortada yatak konulacak bölüm, en üstede ya 30-40 cm yüksekliğinde bir dolap ya da yüzeyi geometrik desenlerle süslü ahşapla kapatılmış bir bölüm mevcuttur. Bir duvarla ayrıştırılan iki odanın arasındaki yüklükler bazen her iki taraftan da kullanılacak biçimde tasarlanmışlardır. Bazılarının ortasında aynalık, kenarlarında ise lambalıklar vardır.

Yüklüklerden başka, duvarlarda ocak yanlarında kapaklı veya kapaksız küçük dolaplar vardır. Kapaksız olanların alınlıkları oymalarla süslenmiştir. Kapaklar üstten ve alttan mandalla tutturulur (Resim 73). Çavuşin evlerinde yer alan bir diğer eleman da terek, pervaz, sergen ve rafdır. Pervazlar genellikle pencerelerin alt ve üst hizalarında tüm odayı dolanırlar. Bu ahşap elemanlar; sandalye gibi mobilyalardan duvarların korunmasını sağlar. Kimi konutlarda pencere üstlerindeki pervazlara çakılı terekler vardır. Yaklaşık 20 cm genişliğinde olan terekler oymalarla süslü, ahşap eteklerle çevrilidir.

Resim 72. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1967'deki Konutun Yüklüğü (Toruk, 2010)

Resim 73. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1977'deki Konutun Duvar İçi Yüklüğü (Toruk, 2010)

Çavuşin evlerinde iklim şartlarından dolayı her odada ocak bulunmaz. Odalarda ısınma aracı olarak portatif mazgallar kullanılmaktadır. Genelde mutfakta olmak üzere baş oda gibi odalarda da bulunan ocakların çoğu taşdır. Döşeme seviyesinden sonra duvar içerisinde de üzeri sıvasız olup, zeminden 15-20 cm yüksekliktedir (Resim 74).

Evlerin mutfaklarında ki ocaklar küçüktür. Bunlar yerden 70-80 cm yukarıda yapıldıkları gibi, 5-10 cm yükseklikte olanları da vardır. Yaklaşık 70-80 cm yüksekliğinde, 50-60 cm genişliğindeki ocakların ağızları kemerlidir. (Bugün bazı ocakların kemerli kısımları saç bir kapakla kapatılmıştır) Kemerin başladığı yerden 20-25 cm yanlara genişleyip, duvardan yaklaşık 10 cm çıkıntı yaparak yükselen ocakğın üzerinde taştan oyulmuş bir iki nişte de geometrik süslemeler yer almaktadır (Resim 75). Bu nişlere çıra konduğu için aynı zamanda çıralık da denilmektedir.

Resim 74. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1977'deki Konutun Ocağı (Toruk, 2010)

Resim 75. Çavuşin Köyü Ada ? Parsel 1966-67'deki Konutun Ocağı (Toruk, 2010)

Aydınlatma, havalandırma işlevi gören pencereler, yukarda da belirttiğimiz üzere diziliş özellikleri ile mekân ve cephelerin dekoratif elemanlarındandır. Küçük pencereci alt katlara karşın, üst katlar çok pencereci daha aydınlık ve havadardır. Türk evinin dışa dönük özelliğinin de sürdürüldüğünün de görüldüğü Çavuşin geleneksel evlerinde tüm odaların dışarıya açılan pencereleri olduğı gibi, genellikle dış sofalı ve karma planlı evlerde odaların pencereleri çoğı zaman sofaya da açılmaktadır.

Çavuşin evlerinde giriş katı ve ara kat pencerelerinin ebatları üst kat pencerelerine göre daha küçüktür. İşlevi kapalı dış sofayı ve ona bakan odaları aydınlatmak, havalandırmak ve dış etkenlerden korumak olan ve bir dizi halinde avluya bakan sofa pencerelerinin hepsi açılabilir. Bazı evlerde sokağı açılan giriş kapılarının iki yanında ve yer yer de, taşlığı/sofayı aydınlatmak için demir lokmalı ve ızgaralı pencereler de yapılmıştır. Giriş katlarının cadde ya da sokağı bakan cephelerinde az sayıda küçük tepe pencerelerine de rastlanmaktadır.

Çavuşin geleneksel evlerinde Dış cephelere açılan pencereler, form ve boyutlarına göre; Üstü Düz Lentolu, Üstü Kemerli Pencereler ve 1/2 Oranındaki (Büyük / Küçük) Pencereler, 2/3 Oranındaki Pencereler olmak üzere gruplandırılmıştır. Çavuşin Köyü evlerinde dikdörtgen büyük boyutlardaki pencereler 19. yüzyıl pencere özelliklerini ve batı etkisine işaret etmektedir. Farklı pencere örnekleri 20. yüzyıl ortalarında yapılan Ada ? Parsel 1867'de yer alan ev ile Ada? Parsel 1975'de bulunan evde görülmektedir. Bu tip pencerelerin boyutları 100-150 cm aralığında değişmektedir. Küçük boy pencereler çoğunlukla bodrum kat, servis mekânı ve tepe penceresi olarak kullanılmıştır. Diğer zemin kat pencereleri üst kat pencereleri ile aynı ölçülere sahiptir.

Dört kenardan içe doğru genişleyen pencereler tavana yakın pencerelerdir. Pencere kanatları açılımlarına göre ortadan açılan kanatlı ve giyotin olmak üzere iki tipdir. Ahşap giyotin, dikdörtgen, yer yer de kemerli olmak üzere cephelerde dengeli yapı birimleri olarak ortaya çıkmaktadır. Pencerelerin genelde düz kemerli oldukları bilinmekle birlikte basık ve yuvarlak kemerli uygulamalarına da rastlanmaktadır. (Yukarı Camii pencere kemerlerinin sivri oluşu bu genel yaklaşımı bozmamaktadır “Bkz : Resim 32”) Pencerelerin genelinde söveleri başta olmak üzere alınlıklarında da taş oyma tekniğinde geometrik süsleme unsurları bulunmaktadır. Son yıllarda iklim değişikliğine bağlı olarak kullanım dışı kalan pencere kafeslerinden az sayıda örnek gelebilmiştir. Güvenliğin sağlaması için kullanılan demir parmaklıklar ise bölgesel özellikler taşımaktadır. Demir çubuklar dolgu malzemesi kullanılmamaksızın doğrudan taş sövelere monte edilmiştir. Kimi örneklerde oldukça sade olan bu demir parmaklıklar kimi konutlarda yerini motifli dökme demir şebekelere bırakmıştır. Kepenkli pencere örnekleri çok olmamakla birlikte ender rastlanan bu tip pencerelerin iç yüzeyinde yatay bölümlere dik olarak

yerleştirilmiş ahşap çubuklar yardımıyla yatay bölümlerin aralarındaki açıklık ayarlanabilmektedir. Böylece hem iklim şartlarına uygun hem de mahremiyetin sağlanması kolaylaştırılmıştır. Zemin kat giriş cephesindeki pencerelerinin yerleşim düzeni ve tasarım anlayışında da özen gösterildiği, genelde cephenin farklı noktalarına geliş güzel değil yapım tekniği, ölçü birlikteliği gözetilerek yapıldıkları görülmektedir. Ön cephede zemin kat seviyesindeki pencere açıklıkları ile üst katlardaki pencere açıklıkları arasında sayı, ölçü, tasarım ve malzeme bakımından farklılıklar yok denecek kadar azdır.

Geleneksel Çavuşin evlerinde manzaraya geniş bir açıyla yönelmeyi sağlayan sokak cephelerindeki pencere yerleşimi bulundukları mekânın boyutları ve mekânsal işlevi ile şekillenmiştir. Pencere parmaklıkları, kepenkleri ve kafeslerde kullanılan malzeme demirdir. Koruyucu özelliğinin yanında üst kat pencerelerinde dekoratif bir eleman olarak değerlendirilmektedir. Izgara biçiminde birbirlerine geçmeli olanlar genelde servis pencerelerinde kullanılmışlardır.

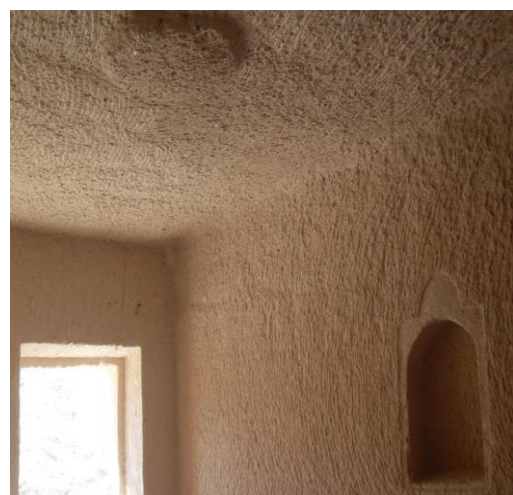
Odalar, basit plan kurgusu gibi algılsa da sedir, yüklük, gusülhane gibi birimleriyle geleneksel Türk evinde de olduğu gibi Çavuşin örneklerinde de çok amaçlı kullanılmaktadır. Yaklaşık 3.95-4.07 x 4.15-4.50 cm ölçülere sahip odalar genelde sofanın bir ya da iki tarafında konumlandırılmıştır. Odalarda duvara bitişik yukarıda belirttiğimiz sedirler özellikle sokak tarafına yerleştirilmiştir. Bu şekilde düzenlenmiş bir mekân selamlık olarak bilinmekte ve burada misafir ağırlanmaktadır.

Evlerin döşemeleri ve tavanları malikinin ekonomik gücüne göre detaylanmaktadır. Kimi evlerin tavanlarında kot farkı yaratılmaktadır. Evler genelde kaya dam örtüye sahip olduğu için tavanlarda; bu kaya yüzeyinden ya da tonoz oldukları için kemerli kaburga tonoz görünümündedirler (Resim 76, 77, 78, 79, 80), (Bkz: Resim 10). Yazları nem oranının yüksek olması nedeniyle odaların genelde tonoz tavanları yüksektir. İşlevselliğin yanı sıra bezeme unsurlarının yoğun bir şekilde yer aldığı bir yüzey durumundaki tavanların Ada? Parsel 1867’ de ve Ada? Parsel 1974’de yer alan iki ev dışında; bezemesiz doğal tonoz yüzeyi şeklinde olduğu için bölgede süsleme bakımından zengin örnekleri yok denecek kadar azdır.

Çavuşin geleneksel evlerinde bodrum kat döşemeleri, genellikle kayrak taşı ya da topraktır. Bodrumu olmayan evlerin giriş kat döşemeleri de kayrak taşı kaplama veya sıkıştırılmış topraktır. Günümüzde bu döşemelerin çoğu beton kaplanmış hatta son yıllarda oturma mekanları genellikle ahşap plakalarla döşenmiştir.

Resim 76. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2107’deki Konutun Tavanı (Toruk, 2010)

Resim 77. Çavuşin Köyü Ada 5 Parsel 2106’daki Konutun Tavanı (Toruk, 2010)

Resim 78. Çavuşin Köyü Ada 2 Parsel 1967'deki Konutun Tavanı (Toruk, 2010)

Resim 79. Çavuşin Köyü Ada 2 Parsel 1977'deki Konutun Tavanı (Toruk, 2010)

Resim 80. Çavuşin Köyü Ada 2 Parsel 6'daki Konutun Tavanı (Toruk, 2010)

Çavuşin Köyü'nün kuzey ve kuzeydoğu bölümü az da olsa eğimli bir arazi yapısına sahip olmakla birlikte batı ve güney bölümünde ki, tescilli ve tescili önerilen konutlar yok denecek kadar az eğimli bir arazi üzerine yerleştirilmiştir. Evlerin temel duvarları taş olup 0.80-1.00 m'ye kadar inmektedir. Geleneksel Çavuşin konutlarında, uygun temel için kayalık zemin bulunduğu kazılıp, en altta büyük taşlar konularak, zemin yüzeyine kadar çamur harç ile yaklaşık 50-70 cm kalınlığında temel örülmüştür. Bugün dış etkenlerden korumak için subasmanlar genellikle beton serpmesı ile sıvanmaktadır. Konutlarda subasman seviyesi net bir şekilde izlenebilmektedir. En sık temel biçimi büyük boyutlu düzgün blok taşların, düşey taşıyıcı olan ahşap dikmelerin altına yerleştirilmeleridir. Dikme ahşap ile taş arasında herhangi tutturucu bir malzeme yer almamaktadır. Kesme ve moloz taş yığma ve ahşap çatıklı taş veya kerpiç dolgulu sağır kâgir temel duvarı üzerine kurulan beden duvarları ise düzgün kesme taştır. Bölgede en çok kullanılan strüktürel sistem taş kemer ve ayaklardır. Çoğu iki katlı olan yapılarda uygulanmış bu tip strüktürel sistemde zemin kat ile bazen birinci kat taş yığma olup, bir üst katta kesme taşlar arasına dolguludur. Bu şekilde inşa edilmiş bütün yapılarda taş duvar kalınlıkları 55 cm ölçülerindedir Kesme olarak kullanılan taş blokların, eni yaklaşık 29-31 cm boyu ise 40-43 cm arasında değişmektedir.

Kullanılan yapı malzemesi, taş, ahşap, kum çakıl, toprak, alçı, kireç ve metaldır (kapı elemanları vb). Yerleşimin volkan kayalık alanlarından kolayca bulunabilen ve işlenen bir malzeme olan volkanik taş; temelde, bodrum kat, giriş katı, üst kat ve bazende ara katta kullanılmıştır. Taş, üst örtüde ve tonozlarda da karşımıza çıkmaktadır. İki katlı yapılarda genellikle zemin kat açıklıkları taştan kaburgalı tonoz, sonraki katlarda yine kaburgalı taş tonoz olmakla birlikte yer yer de ahşap kirişleme ile geçilmiştir. Yüksek avlu duvarlarında da taş, yığma olarak yer almaktadır. Evlerde kolonlar temel taşıyıcıdır. Bazı evlerde balkon altı payandası olarak kullanılmışlardır. Genelde kolonun toprak ile temas etmemesi için altta kaide görevini gören kısım da taştır. Taşın üzerinde yuvarlak ya da kare kesitli taştan gövde yer almaktadır (Bkz:

Resim 17). Alt katların kaba harçlı taş örgülü yer yer çamur sıvalı bu duvarlarının ısı geçirgenliğinin az olması, ahşaptan kirişlerin üzerine saz ve toprak konularak döşeme kalınlığının artırılması ve bir anlamda yalıtım elde edilmesi, hem odanın ısı kaybını engellemekte hem de dışarıda ki ısıyı (soğuk ya da sıcak) içeri geçirmemektedir. Çavuşin geleneksel evlerinin belirgin *dekoratif öğeleri* cephelerde katları ayıran taş silmeler ve konutun köşelerini vurgulayan taş plasterler, pencere üzerlerindeki boşaltma kemerlerinin alınlığı, ocak alınlıkları, nişler ile lentolarda yer almaktadır. Genelde geometrik süsleme motifleri, evlerde neoklasik- uslubun yaratılmasını oluşturmakta, bazı evlerde çatı altı silmelerle de bu etki kuvvetlendirilmektedir (Bkz: Resim 32, 62, 73). Evlerde diğer dekoratif unsur, cephelerin alt kota yakın yüzeyindeki kesme taşan çıkıntılardır (Bkz: Resim 61). Çavuşin geleneksel evlerinde taş üzerine yapılan kazıma tekniği ile yapılmış motifler dışında; evlerin cephelerinde yatay ve düşey pervazlar ve silmelerde dikkat çekicidir. Genellikle çıkmaların konsol kirişleri profilendirilmiştir. Cephelerde en önemli dekoratif öğelerden biri de parmaklıklı ve kafesli pencerelerdir. İnce uzun ve düz pervazlı olmalarına rağmen bazı evlerde kareye yakın formda pervazlar süsleme odaklı olarak ta yapılmış olmalıdır. Geleneksel Çavuşin evlerinin iç mekanlarında dekoratif öğeler arasında ocak, kapı yüzeylerindeki ahşap işçiliği ve en önemlisi de dolap kapaklarının yüzeylerindeki işçilik bölgeye özgü özelliklerdir. Anıtsal yapılarda ise süsleme unsurları; Kaya Camii iç mekanında ayak başlıklarında (Bkz: Resim 25, 26), Vaftizci Yahya Kilisesi'nin giriş kapısı üzerindeki (Bkz: Resim 35), Hristiyanlık ikonografisi ağırlıklı fresklerde ve Çavuşin Kilisesi'nin (Vaftizci Yahya Kilisesi'nde de olduğu gibi) dini konulu fresklerinde (Bkz: 46, 49, 50, 51, 52, 53) ve Peri bacasının (Dibek Evi) girişi üzerinde yer alan haç (Bkz: Resim 57), fresko (Bkz: Resim 56) ve madolyanlar içerisindeki bitkisel motifler de (Bkz: Resim 58) görülmektedir.

Yapı Nitelikleri, Çavuşin kentsel ve doğal sit sahası içerisindeki yapılardan 2 cami ve 1 peri bacası ile 2 kilise tek kat iken geleneksel tescilli önerilen konutlar iki kat ve iki katın çeşitlemelerinden (ara kat) ibarettir. İki katlı, iki kat + ara katlı, iki kat + subasmanlı, ve iki kat + çatı katlı konutlar beldenin genel silüetine hâkim olan konut yüksekliğini belirlemektedir. Genelde 1930-1970 yılları arasında yapılmış olan kare forma yakın pencereci konutlar arasında, üç katlı konutların sayısı oldukça azdır. Bahçe katı ile esas yaşam katından ibaret olan iki katlı ve kimi zamanda ara katlı konutların yamaçlara yapıldığı (Köyün kuzeybatı ve kuzeydoğu etekleri) örneklerde, ön bahçe kodu ile yamaç veya sokak kodu arasında ki fark 1.5 kat yüksekliği kadar kısımda; bahçe katı ile üst kat arasına basık bir ara kat yerleştirilmiştir. Kimi iki katlı konutlarda, bahçe katı döşemesi zeminden biraz kaldırılarak subasman seviyesi içinde alçak bir bodrum katı oluşturulmuştur. Kentsel ve doğal sit alanı içinde, geleneksel yapıların yanı sıra betonarme yapılar da bulunmaktadır. Bunlar arasında bir-iki katlı, kent gabarisine uygun yapılar çoğunlukta olmasına rağmen, üç-dört katlı, hatta dört kat + çatı katı olan ve tamamıyla geleneksel dokuya aykırı yapılar çoğunlukta. Bu tarz yapıların çoğunluğu kentsel sit sahası içerisinde (güney bölüm) bulunmaktadır. Bahçe katlarında samanlık vb olmayan konutlarda, bu birimlerin yerini ıslak mekanlar (mutfak ve banyo) almıştır. Bu kattaki hayat birimi ile üst katlardaki sofa-çardak- birimi arasındaki bağlantı merdivenle sağlanmaktadır. Bazı evlerde, bahçenin bir bölümü üzerinde basık bir ara kat oluşturulmuştur. Kimi zaman sadece bir veya iki odadan ibaret olan burada bazen ambar, mutfak ya da kiler gibi mekanlarda bulunmaktadır. Ara kattaki odalardan biri evde yetiştirilen kıza ya da inip çıkmak kolay olduğu için ailenin yaşlılarına, eğer ahırın üzerinde ise hayvanlara bakan kişiye ayrılmıştır. Giriş katı üzerindeki kat, sokak veya cadde seviyesinde ise giriş katı olarak kullanılmaktadır. Ana giriş kapısının açıldığı hayat, sofa, odalar, bazen mutfak esas yaşam katındaki plan düzenine benzer bir plan içinde burada yer almaktadır. Orta katın mevcut olduğu evlerde geçmişte, gündelik yaşamın bu katta geçirildiği, esas yaşam katı ya da üst katın evli çocuklara ve konuklara ayrıldığı söylenmektedir. Esas yaşam katı, eğer orta kat yok ise gündelik hayatın geçtiği ve konukların ağırlandığı kattır. Bu katta bulunan sofa, yazlık ve kışlık odalar, merdiven, tuvalet ve lavabo bölümleri ile bazen mutfak ve kiler bölümleri basit ve rasyonel bir plan düzeni içinde, önemlerine göre manzaraya, sokağa ve bahçeye doğru yönlendirilmişlerdir. Bu durum 2 cami ve

2 kilise için geçerli değildir. Özellikle 2 cami, nitelik bakımından bölgenin geleneksel özelliklerine sahip plan tipi vb unsurları birebir yansıtmakta iken aynı durum bölgede sık karşımıza çıkan kaya oyma 2 kilisede de yaklaşık mevcuttur.

Yapılardaki değişmişlikler, cephe, iç mekân ve fonksiyon şeklinde ele alınabilir. 2 kilise ve peri bacası (Dibek Evi) ile kimi konutlar hariç, işlevsel olarak bir değişiklik söz konusu değildir (Kaya Caminin özgünde kilise iken sonradan camiye dönüştürülmesi ile peri bacası “ada ? Parsel 1993”nın Seten olarak kullanılması dışında). Yani tek fonksiyonlu yapılar içerisinde yer almaktadırlar. Bu yapıların plan ve malzemeleri zaman içinde yapılan restorasyonlarla ufak çapta değişikliklere uğramıştır. Restorasyonlar neticesinde özgün planı ve malzemesi en fazla değişime uğrayan yapılar konaklardır. Çavuşin merkez kentsel ve doğal sit sahasında kimi konaklar otel, butik otel, pansiyon ya da müzeye dönüştürülmek üzere değiştirilmiş ve bu nedenle de yeni işlev kazandırılmaları sürecinde özgün mekân, malzeme, malzeme kullanım teknikleri vb unsurlarını büyük oranda muhafaza edememişlerdir. Geleneksel tescilli ve tescili önerilen konutları ise restore edilenler, yıkılmış yeniden yapılması gerekenler, restore edilmeyi bekleyenler olarak sınıflandırabiliriz. Restore edilenler içinde yeni işlev yüklenen (Otel-pansiyon) tescilli konutlar arasında son yıllarda gözle görülür bir artış söz konusudur. En yoğun değişim cephelerde pencere, kapı ya da beden duvarları sıvasında göze çarpmaktadır. İç mekânlarda yoğun kullanımdan da olmalı ki küçük birimlerde (mutfak ve wc gibi) hızlı bir değişim söz konusudur. Tek fonksiyonlu iken özgün de hem plan hem de malzeme nitelik ve niceliğini kaybederek konut altı ticaret olarak çok fonksiyonlu şekilde hizmet sunan yapılardan 3 konutun (Ada 6 Parsel 6-23; Ada 6 Parsel 10-24; Ada 5 Parsel 2109) giriş katları hediyeelik eşya dükkanlarına dönüştürülmüştür. Genelde geleneksel ve yöresel el sanatları (halı, kilim, vb) ürünlerinin satıldığı bu tip dükkanlar konutların alt katlarının özgün plan şemasının bozulmasına da neden olmaktadır Bu üç konut dışında tescili önerilen Peri bacası (Ada ? Parsel 1993) ise bir dönem Bulgur Sedeni olarak kullanılmış olup günümüzde sadece bulguru döven dibeğin sergilendiği yerdir. Özgünde ikinci katları yaşama alanları olarak tasarlanmış tescilli ve tescili önerilen konutların alt katları (Özgünde depo, samanlık, kiler vb olarak yapılan) daha konut-işyeri ya da konut altı ticaret pozisyonunu alarak çok fonksiyonlu konuma sokulmaları engellenememektedir.

DEĞERLERDİRME ÖNERİLER VE SONUÇ

Geleneksel kimliğe sahip yerleşimler, sahip oldukları sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel değerleri ile kültürel mirasımızın önemli unsurlarıdır. İçlerinde barındırdıkları anıtsal ve sivil mimari örnekleri, yaşam alanları ile, bugün yok olmuş uygarlıkların; bilgisini, teknolojisini ve en önemlisi de yaşamlarını bizlere aktarmaktadır. Sahip olduğu tarihi yapı dokusunun (başta konutlar) içinde sürdürülen geleneksel yaşamın, günümüzde çarpık yapılaşmaya rağmen çok az da olsa korunduğu Çavuşin, merkez geleneksel konut ve anıtsal yapılar antik yerleşim üzerine kurulan Roma, Bizans ve 19. yüzyıl Osmanlı eserlerinin (2 konak, 2 camii, 2 kilise ve 1 peri bacası) karakteristik unsurlarını günümüze taşıyan önemli tarihi yerleşimlerden biridir. Çavuşin de tarihi dokunun belli oranda korunmuş olmasının önemli girdilerinden biri yerleşimin Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde ekonomik ve politik anlamda dinamik yapısıdır. İmar faaliyetlerinin hız kazandığı Osmanlı döneminde, öncelikle idari yapılar ve dini yapılar olmak üzere 18. yüzyıl sonları-19.yüzyılın ilk çeyreğinde yapılan onarımlar dikkat çekerken; 19. yüzyılın ortalarından itibaren yoğun bir şekilde yaşanmaya başlanan batılılaşma hareketlerinin Çavuşin’in geleneksel mimarisinde de (Ada ? Parsel 1867 ve Ada ? Parsel 1976’da yer alan konaklar gibi) belli oranda etken olduğu anlaşılmaktadır Köyün tarihi dokusunun yer aldığı, kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde önemli bir değişim olmamasına karşın, 1958’de vuku bulan heyelan yerleşimin güney ve güneybatısında, yeni yapılanmayı da beraberinde getirmiştir. Günümüzde köy merkezinin tarihi girdilerinden en önemlisi, yerleşimin çekirdeğini oluşturan ve ilk yaşam alanları arasında yer alan; kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde ki sokaklara cephe veren iki katlı genelde karma planlı, ön avlulu, düz damlı, yığma ve hatta çoğunlukla da kesme taş konutlu ve kaya içi oymalı konut odaklı tarihi doku ve sokak yapıları incelendiğinde; köyün

ilk tarihi fiziksel gelişim süreci rahatlıkla takip edilebilmektedir. Geleneksel evlerimiz özellikle 1950 sonrasında uygulanan kentleşme politikaları sonucunda zamana karşı telafisi olmayan yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Tahrip ve yok olma süreçlerinin nedenleri ve alınması gereken önlemler uzun yıllar tartışılmış, fakat etkin sonuçlar alınamamıştır. Toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını mekâna yansıtmayı nedeniyle tarihi yapıların (başta konutlar) taşıdığı belge değeri, evrensel koruma söyleminde taşınmaz kültür varlıkları: “.....bulunduğu çevrenin, sosyal, kültürel, ekonomik yaşamını yansıtan ve böylece daha sonraki nesillere bu konuda doğru ve doğrudan bilgi aktaran değerler bütünü..” olarak tanımlanmaktadır. Yapılar, yaşam biçiminin mekâna yansımaları olduğu için, dönemlerinin somut örnekleridir. Çavuşin Köyü’nde yoğunluk olarak; başta kentsel ve doğal sit alanı içerisinde bulunan Vadi Sokak çevresindeki geleneksel konutların, günümüzde turizm aksının getirdiği rantın çekiciliği ve koruma kararlarının yürütülmesinde yaşanan problemler yüzünden özgün dokularını kaybedilecek şekilde işlev değiştirmesini (otel, pansiyon), yıpranmasını ve yok olmasını hızlandırmıştır.

Koruma amaçlı imar planının hazırlandığı süreç ile birlikte ele alınan bu çalışmada, Çavuşin Köyü doğal ve kentsel sit alanı içerisindeki geleneksel konutların ve anıtsal yapıların, (Bkz: Ek 1, 2, 3, 4,) cephe ve plan tasarımları, malzeme ve kullanım teknikleri, inşa edildikleri sokak ile fiziksel ve sosyal iniltileri tespit edilip yaşatılması amaçlanmaktadır. Çavuşin Köyü’nde eski geleneksel yaşam ve kültür anlayışına hâkim olan konut tipi, Anadolu’nun alt katları oldukça sık ve çoğu yerde; odunluk vb olarak kullanılan, üst katları ise birçok pencere ile sokağa açılan karakteristik evleridir. Tescilli konut sayısının şimdilik 1 olması, başta Koruma Bölge Kurulu yetkilileri tarafından tescillenen 1 konut ile tescilini önerdiğimiz 28 konut da dahil yok denecek şekilde yıkılmaya karşı mücadele süreçleri ve bugün mevcut olmayan kimi konakların yanı sıra bazılarının yerinde boş arsa vb parsellerde; ilerde oluşacak yeni işletme alanları ile karşılaşmıştır. Köyde 1/500 ölçekli kadastral paftalarında ada-pafta numaraları da dahil gösterilen ve tescil fişlerinde hazırlanarak, tescillenmek üzere, kurul üyeleri tarafından onaylanması istenen; 28 konut, 2 cami, 2 kilise ve 1 peri bacası önerilmiştir. Ayrıca bu yapıların dağıldığı ve sit alanı ilan edilen köyde KAİP’in hazırlanması ve onaylanıncaya kadar geçerli, geçiş dönemi yapılaşma kriterlerinin kurul müdürlüğü uzmanlarınca belirlenmesi de söz konusudur.

Nevşehir KVKB Kurulu’nun yukarıda ifade etmeye çalıştığımız kararı gereği Çavuşin Köyü için 1/1000 ölçekli KAİP 2863 ve 3386 sayılı yasalar doğrultusunda ilgili bölge koruma kurulu tarafından kontrol edilerek belediyesine teslim edilmek üzere hazırlanmaktadır. Yerinde incelediğimiz tescili ve tescili önerilen yapılardan (başta konutlar) metruk, yıkılmış olan ya da bilinçsiz malzeme seçimi neticesinde yapılan onarımlar ve eklemelerle geleneksel özelliklerini belli oranda kaybeden ve bu vb nedenlerle yeniden işlevlendirilerek etrafındaki geleneksel konutların gabari, cephe, malzeme ve malzeme teknikleri de dikkate alınarak; butik otel, cafe, geleneksel el sanatları satış mağazaları vb yapılmaya başlanmıştır. Bu tip işlev değişikliklerinin bölgenin turizm merkezi olması nedeniyle devamı da uygun düşebilir. Konutlardan herhangi birinin; belli oranda yandığı ya da herhangi bir nedenle yıkılması durumunda yerine üç dört katlı apartmanların yapılması ya da otopark olarak işletilmesi, geleneksel dokunun içerisinde olumsuz bir görünüm sergilemektedir. Geleneksel doku alanlarında böylesi yapılaşmalara izin verilmemeli ve bu durum kurul tarafından dikkate alınmalıdır. Tarihi kültür varlıklarının yer aldığı alanların, deformasyona uğramadan sağlıklı bir şekilde korunması için ilk anda yapılması gerekende; hazırlanmakta olan KAİP ve plan notlarına bağlı kalınarak; belgeleme ve tescil öneri çalışmalarının ardından envanterlerinin hazırlanmasıdır.

2863 sayılı kanuna bağlı kalınarak başta tescilli konut ile tescilli önerilen yapılarda restorasyon çalışmaları Ada 5/2100; Ada 5/2101 ve Ada 5 /2106 da temizlik çalışmaları adı altında Nevşehir KVKB Kurulu tarafından başlatılmıştır. Tescilli ve tescili önerilen konutların yoğunlukta olduğu sokaklarda sağlıklaştırma projesi uygulanmalıdır. Yapılması gereken sokak sağlıklaştırma ve sağlamlaştırılacak sokaklar üzerindeki tescilli ve tescili önerilen konutların özgününe uygun restore edilerek işlevlendirilmesi, tescili önerilen konutların da tescilli konut

gibi restorasyonu gerçekleştirilmelidir.

Tarihi dokunun korunması amaçlı hazırlanan koruma nazım imar planı, tarihi olan; ev-sokak ve tarihi doku-çevre ilişkisini muhafaza edebilecek şekilde hazırlanmaktadır. Bu ilke doğrultusunda plana bağlı kalınarak yapılması gerekli acil onarımlarda, ev, sokak ilişkisi tarihi doku içerisinde aslına uygun muhafaza edilmelidir. Ayrıca yapıların; tavan, ocak, ocak nişleri, raflar, merdiven ve korkulukları, saçak, baca vb bölümlerinde -az da olsa- yer alan süsleme unsurları tekrar onarılmak üzere ele alınmalıdır. (Özellikle Çavuşin Kilisesi ile Vaftizci Yahya Kilisesi'nde) Ayrıca onarımlarda kullanılacak her tür malzemenin orijiline uygun şekilde seçilmesi ve yine bu malzemenin aslına uygun teknikle kullanılması gerekmektedir. Tarihi dokuya aykırı yapılar adı altında belirtilen yeni binaların, tarihi dokuya sahip konutlardaki kat sayılarına, cephe tasarımlarına, pencere, kapı, balkon vb açıklıklardaki şekil ve ölçülere, çatı forumlarına, sokak konumlarına ve bu yapılarda kullanılan malzeme ve tekniğine uygun olup olmadıklarına dikkat edilmelidir. Genelde tarihi yapıların bulunduğu alanlarda (tarihi kent dokusu) yapımına izin verilmemesi gereken bu tip yeni yapıların inşasının biran önce durdurulması hatta Mardin, Kastamonu, Göynük, Taraklı, Göreme, Ankara kale içi vb yerleşimlerde ki gibi geleneksel doku alanı dışında inşa edilmeleri için yoğun çaba harçanmalıdır. Konutlar da dâhil yapılacak restorasyonlarda; mevcut kat sayıları, cephe tasarımları, süsleme unsurları, malzeme, sokak-avlu ve sokak-saçak ilişkisi vb unsurların yeniden ele alınmasında özgünlük muhafaza edilirse; sıraladığımız korumacılığa ilişkin önerilerin bundan sonra ki onarım ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının hayata geçirilmesine ışık tutacağını söyleyebiliriz. Geleneksel-tarihi dokunun yok olması ve zarar görmesi sadece mimari ve estetik yönden değil, kültürel ve tarihi değerlerinin de yok olması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle tarihi dokunun korunması gerekliliği, taşıdığı kültürel ve görsel özelliklerinin yanı sıra, mimaride belirginleşen bir olgu olarak görülmektedir.

1970'lerde başlayan geleneksel ev kaybı sonrasında turizmin de baskısıyla Çavuşin Köyü'nde bilinçli bir koruma yaklaşımının yavaş yavaş başladığını söyleyebiliriz. Köyden göç edenlerin, evlerini zaman turizm odaklı pansiyon şeklinde kiraya vermeleri, konutların kullanımında önemli değişikliklere neden olmaktadır. Çoğu zaman büyüklüklerinden dolayı kullanımda zorlanılan kimi evlerin (Ada 3/1991'de yer alan konut vb) otel olarak işletildiği bilinmektedir. Büyük konakları otele çeviren işletmeciler koruma bölge müdürlüğü kontrolünde oluşturulmayan restorasyon projeleriyle de yapı üzerinde geri dönüşü olmayan özgün dokusunu bozacak plan ve malzeme değişikliğine yol açmaktadırlar. Kullanıcıdan kaynaklanan yıpranmanın ve ara ara zorunlu yapılan değişikliklerin (başta ıslak mekân bölümleri) yanı sıra önemli bir başka konu; evlerin terk edilerek metruk bırakılmalarıdır. Bu bağlamda tescili önerilen konutlardan 20 konut metruk durumdadır (Bkz :Ek 1, 4). Tescili önerilen peri bacasında da bakım ve acil onarım gerekmektedir. Anıtsal yapılardan 2 camii (Kaya ve Yukarı camileri) restorasyon projeleri neticesinde yapılan onarımlarla günümüzde özgün dokularını koruyarak işlevlerini devam ettirmektedir. Tescili önerilen 2 kiliseden biri olan Vaftizci Yahya Kilisesi ise bugün kaderine terk edilmiş olup, acil onarılması ve taşınmaz kültür mirası içerisine alınması gerekmektedir. Evlerin, değişen yaşam koşullarına ayak uyduramaması ya da maliklerinin yıkılmasını beklemesiyle boşaltması veya herhangi bir nedenle yıkıldığında bulundukları alanlar, köhneleşmiş çöküntü bölgelerine dönüşmeye başlamıştır. Arsadan çıkar beklentisi, modern mekân talebi (başta otel, pansiyon ve budik otel) ve özellikle köy merkezindeki konutların yakılarak ya da yıkılarak yerlerinin boş bekletilmesi veya tur araçları için park yerine dönüşmesi de Çavuşin konutlarının yaşatılamamasının diğer nedenleri arasında yer almaktadır. Böylesi bir durum çok az da olsa kimi konutların altına açılmış konut altı dükkânlar içinde geçerlidir. Eski zanaat mesleklerinin (tarakçı, mudafçı, derici, mesci ve nalbantçı vb) günümüzde yaşatılamaması, son yıllara kadar faaliyet gösteren bu dükkânlarında terk edilmesine ya da turizm odaklı başka bir işlevde (el sanatları ürünleri satış mağazalarına "halı, kilim vb.") kullanılmasına ortam hazırlamaktadır. Bundan dolayı kimi konutların cepheleri (Vadi Sokağa yönelen cepheleri "alt katları dükkân olduğu için") değişik bir mimari

düzenlemeye sahiptir. Böylesi benzer nedenlerle tarihi yapıların özgün dokularının turizm odaklı değiştirilmesi yok oluş süreçlerinden ziyade özgün dokularının kaybedilmesini de hızlandırırken bu durum, tarihi köy yerleşkesinin konumuna, köyün tamamı ile olan ilişkisine ve gelişme baskısı gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yukarıda sık sık sokak ve parseliyle birlikte değindiğimiz yerleşim alanlarının, yoğun tarihi köy kimliğini taşıyan alanlar olduğunu biliyoruz. Söz konusu alanlarda daha önce sık sık belirttiğimiz taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğunu dikkate alırsak; söz konusu alanlarda inşaat izni verilmesi konusundaki yoğun talepler, bahsettiğimiz bu yapılarında içinde bulunduğu sit sahasının özgün dokusunun bozulmasını açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim koruma alanı sınırları içinde kalan tarihi dokuya tezat ticari mekânlar halen işlevlerini sürdürmekte, bu durum bu tip turizm merkezli dükkânların etrafındaki geleneksel konutlara olumsuz yönde yansımaktadır.

Sürekli değişen yaşam koşulları ve ihtiyaçlar doğrultusunda korunması gerekli yapılarda çağdaş konfor isteklerine karşılık verebilecek hale getirebilmek için mutfak, banyo ve WC mekânları gibi değişiklikler uygulanabilmektedir. Böylesi değişiklikler yapılmalı fakat diğer bölümlerin özgün dokusunu bütünsel anlamda olumsuz etkilememlidir. Konfor isteklerinden oluşan bu değişimler ve dış etkiler; korunması gereken yapıların (2 camii, 2 kilise ile 1 peri bacası) özgün dokusunun bozulmasının başlıca nedenlerindendir. Bu nedenlerden dolayı olmalı ki bozulmaların yoğunlaştığı yapı elemanları strüktürlerdir. Verilecek koruma kararlarında en iyi koruma yolunun yapının kullanılması olduğu düşünülerek; kullanıcıların (tescili önerilen 1 peri bacası hariç) günümüz ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri sağlanmalıdır. Geleneksel ile çağdaş yaşam koşulları birleştirilerek koruma elde edilmeli ve böylece maliklere gelenekselde yaşama ayrıcalığı ile çağdaş yaşam koşullarına sınırlı ölçüde sahip olabilmeye şansı verilmelidir. Çavuşin’de taşınmaz kültür varlıklarının özgününe uygun şekilde onarılmasında öncelikle bölge halkının bilinçlendirilmesi, sahip oldukları değerlerin fark ettirilmesi sağlanmalıdır. Geleneksel konutlar başta olmak üzere tarihi diğer yapıların onarımında karşılaşılan mali ve yasal sorunların çözümünde bireysel çözüm aranmaktansa bölge ölçeğinde devlet eliyle çözüme gidilmelidir. Diğer bölgelerde olduğu gibi Çavuşin Köyü taşınmaz kültür varlıklarına yapılan masrafların, geri dönüşümünün sağlanması için işlevsel değişiklikler önerilmelidir. Yapılması zorunlu KAİP, restorasyon, belgeleme, gibi çalışmalarda halkın yerel yönetimler tarafından bilinçlendirilmesi, yapılacak eylemin neden ve sonuçları hakkında bilgi verilmesi, tarihi mirasımızın yaşatılması için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

KAYNAKÇA

- AKYOL, Ali-ŞEN Bilgin. (2019), Kapadokya Çavuşin (Nikeforos Fokas) Kilisesi Duvar Resimleri Pigment Analizleri, *34. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 07-11 Mayıs 2018 Çanakkale, (s.113-122), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AKYÜREK, Engin. (1998), *Kapadokya’daki Bizans* (Ed: Sözen, M.), İstanbul, Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları.
- ALEV, Ayten. (2014), *Kappadokia Göreme Vadisinde Meryem Siklusu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATAK, A. (2019), “Göreme Kaya Kiliseleri Fresklerinde Lazarus’un Dirilişi”, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı:2, ss. 30-63.
- AVANOS BELEDİYESİ ARŞİVİ (2010).
- COŞKUNER, B. (2009), *11. Yüzyıl Kapadokya Bölgesindeki İsa’nın Doğumu ve İsa’nın Çarmıha Gerilmesi Sahneleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.

- DIEHL, C. (1957), *Byzantium: Greatness and Decline*. Rutges University Press.
- ELDEM, S. H. (1954), *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- EMEL, E. (2019), “Tarihsel Katmanlaşmanın Belgelenmesi, Doğal ve Fiziksel Çevrenin Korunması Bağlamında Değerlendirilmesi: Kapadokya Örneği”, *Ömer Halis Demir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8, ss. 1204-1227.
- EPSTEIN, A. W. (1975a), “Rock-cut Chapels in Göreme Valley, Cappadocia: The Yılanlı Group and the Column Churches”, *Cahiers Archéologiques*, Sayı, 24, ss.115-136.
- EPSTEIN, A. W. (1975b), ‘Iconoclast’ *The Churches of Cappadocia*. (s. 103-111), (Ed: A. Bryer ve J. Herin) İngiltere, University of Birmingham. Picard Publications.
- EPSTEIN, A. W. (1980), “The Fresco Decoration of the Column Churches, Göreme Valley, Cappadocia” *Cahiers Archéologiques*, (s. 27-45). İngiltere, University of Birmingham. Picard Publications.
- EPSTEIN, A. W. (1986), Tokalı Kilise. Tenth Century Metropolitan Art in Byzantine Cappadocia, (s. 49-54), *Dumbarton Oaks Studies Twenty Two*, Washington, Harvard University Publications.
- GÖREME BELEDİYESİ ARŞİVİ (2006), *Göreme 1992 KAİP Raporu*, Göreme.
- GRANT M. (2000), *Roma’dan Bizans’a* (Çev. Z. İlkelen), İstanbul, Homer Kitapevi.
- HALDON, J. F. (2003), “Byzantium at War AD 600-1453”. *Routledge Imprints*, (s.1-96) New York, Routledge Publishing House.
- HILD F., RESTLE M. (1981), Kappadokien, *Tabula Imperii Byzantini*. Wien, Austrian Academy of Sciences Institute Publications
- İLLER BANKASI ARŞİVİ (2010-2020), Ankara.
- İMPO İMAR PLANLAMA A.Ş. ARŞİVİ (2010-2020), İstanbul.
- İŞCEY, Y. (2008), “Göreme Belde Merkezindeki Kiliseler”, *Peri Bacası Dergisi*, Ağustos 2008, ss. 2-6.
- JERPHANION, G. (1925-1947), “Une Nouvelle Province de l'art Byzantin, Leséglises Rupestres de Cappadoce”, *Syria Archéologie, Art et Histoire*, V.5, pp. 16-30.
- JERPHANION, G. (1931), “La Chronologie des Peintures de Cappadoce. In Revue des études byzantines” *Échos d'Orient*, tome, 30, (161), pp. 5-27.
- KARACA, C. (2013), *Göreme Açık Hava Müzesi’nde Bulunan Azizi Barbara Kilisesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- KOSTOF, S. (1989). *Caves of God. Cappadocia and Its Churches*. Oxford University Press.
- KOYUN, G. (2014), *Kapatokya Bölgesi Bizanas Kiliselerindeki Davut ve Süleyman Tasvirleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- LEVÇENKO, M.V. (1999), *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, (Çev: M. Selen), İstanbul, Özne Yayınları.

- LEVY, J. (1991), *Les Églises Byzantines De Cappadoce: Le Programme Iconographique de L'abside et de ses Abords*. Paris. Publications du Centre National de la Recherche Scientifique.
- OSTROGORSKY, G. (1981), *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev: F. Işıltan), Ankara, TTK Yayınları.
- OZİL, R. (1993), 'Kiliselere Koruma ve Onarım', *Bin Bir Kapadokya Kitabı* (s. 558-562), Nevşehir, Ayhan Şahenk Vakfı Yayınevi.
- ÖTÜKEN, Y. (1987), "Kappadokia Bölgesinde Kapalı Yunan Haçı Planlı Kaya Kiliselerde Resim Programı" *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı: 3, (s. 7-39). İzmir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- ÖTÜKEN, Y. (1990). *Göreme*. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- PEKER, N. (2001), Meryem Tasvirlerinin Göreme Örnekleri ve İsimlendirilmelerine İlişkin Problemler. (Ed: S. Pekak). *Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I*, (s. 268-272), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- RAMSEY, W. (1960), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev: Mihri Pektaş), Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- RESTLE, M. (1969), *Byzantine Wall Paintings in Asia Minor I-III*. Irish University Press.
- RODLEY, L. (1985), *Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia*. Cambridge University Press.
- RUBENSTEIN, R. E. (2004), *İsa Nasıl Tanrı Oldu?* (Çev: C. Demirkan), İstanbul, Gelenek Yayıncılık.
- SEVİN, V. (1998), *Tarihsel Coğrafya 'Kapadokya* (Ed: M. Sözen), (s. 41-61), İstanbul, Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları.
- SÖZEN, M. (1998), *Kapadokya*, (s. 1-59), İstanbul, Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları.
- STRABON. (2012), *Antik Anadolu Coğrafyası XII-XII-XIV*. (Çev: A. Pekman). İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- ŞEN, B. (2019), *Nevşehir Kapadokya Bölgesi'nde ki Çavuşin Köyü ve Güllüdere Vadisi Kiliselerinin Duvar Resimlerinde Mevcut Koruma Durum Tespiti ve Arkeometrik İnceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma Anabilim Dalı.
- TANBUROĞLU, N. (2001), *Kapadokya Bölgesi Göreme Vadisinde Bulunan Karanlık Kilise Duvar Resimleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- TEKİN, O. (2000). *The Kingdom of Cappadocia During Hellenistic and Roman Times* (s.227-278), (Ed: M. Sözen), İstanbul, Kapadokya Yayınları.
- TEMİZTÜRK, H. (2016), "Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi", *KTÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, ss. 36-42).
- THIERRY, N. (1968), "Notes critique à propos des peintures rupestres de Cappadoce", *Revue des études Byzantines*, Sayı: 26, ss. 336-348.
- THIERRY N. (1972), "La basilique Saint-Jean-Baptiste de Çavuşin (prononcer Tchavouchine), Cappadoce", *Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France*, 1974, pp. 198-213.

- THIERRY, N. (2002), *La Cappadoce de L'antiquite au Moyan Age*. Turnhout, Brepols Publications.
- TORUK, F. (2010-2020), Çavuşin Köyü Fotoğraf Arşivi.
- TUNCEL, M. (2011), “Bizans İmparatorluğu Zamanında Anadolu ve Çevresinin İdari Bölünüşü”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 57, ss. 8-14.
- TÜRKER, A. (2008). *Güllüdere’ de Bulunan Ayvalı Kilise Duvar Resimleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- URL 1: kapadokyadayım.com/cavusin_koyu (Erişim Tarihi: 24.11. 2020).
- VAN DAM, R. (2002), *Kingdom of Snow. Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia*. Amerika, University of Pennsylvania Press.
- YILMAZ, H. (1994), *Çavuşin*, Ankara, Ünal Ofset Yayınevi.

EKLER**Çavuşin Köyü Tescilli Sivil Yapılar Listesi****(Ek-1)**

ENV. NO	TÜRÜ	ADRESİ	ŞİMDİKİ İŞLEVİ	KADASTRO BİLGİLERİ			KURUL KARARI TARİH VE SAYI
				PAFTA	ADA	PARSEL	
S1	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Otel	3	?	1991	Nevşehir Koruma Kurulu Karar No: 01.03.2007/104 4ve 07.10.2015/2579

Çavuşin Köyü Tescili Önerilen Sivil Yapılar Listesi**(Ek-2)**

ENV NO	TÜRÜ	ADRESİ	ŞİMDİKİ İŞLEVİ	KADASTRO BİLGİLERİ		
				PAFTA	ADA	PARSEL
SÖ1	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Konut+Ticaret	?	6	23/33
SÖ2	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	6	22
SÖ3	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Konut+Ticaret	?	6	10/24
SÖ4	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	6	5
SÖ5	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	6	21
SÖ6	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	6	15/17/18
SÖ7	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	6	18
SÖ8	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	5	2087
SÖ9	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	5	2096
SÖ10	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Terk edilmiş	?	5	?

SÖ11	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Terk edilmiş	?	5	2090/2092
SÖ12	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	5	2097
SÖ13	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Boş	?	5	2100
SÖ14	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Boş	?	5	2101
SÖ15	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Konut+Ticaret	?	5	2109
SÖ16	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Boş	?	5	2106
SÖ17	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	5	2107
SÖ18	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Terk edilmiş	?	5	2108
SÖ19	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Konut+Ticaret	?	?	?
SÖ20	Konut	Çavuşin Köyü Ali Çopur Sokak No: ?	Depo	?	4	22
SÖ21	Konut	Çavuşin Köyü Mehmet Yılmaz Caddesi No: 7b-7c	Depo	?	2	6
SÖ22	Konut	Çavuşin Köyü Mehmet Yılmaz Caddesi No: 7b-7c	Konut	?	2	6
SÖ23	Konut	Çavuşin Köyü Mehmet Yılmaz Caddesi No: 1C	Depo	?	2	18
SÖ24	Konut	Çavuşin Köyü Köyardı Sokak No: 11	Konut	?	?	1867
SÖ25	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Konut	?	?	1974/75
SÖ26	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Konut	?	?	1976/77
SÖ27	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	?	1967
SÖ28	Konut	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Metruk	?	?	1966/1967

Not: Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu; SÖ13 ü 14.02.2014 tarih ve 491 sayılı karar ile SÖ14'ü, 06.03.2015 tarih ve 645 sayılı karar ve SÖ16 yı da 17.02.2013 tarih ve 1486 sayılı karar doğrultusunda tescil talebinde bulunmuştur.

Çavuşin Köyü Tescilli Önerilen Anıtsal Yapılar Listesi
(Ek-3)

ENV. NO	TÜRÜ	ADRESİ	ŞİMDİKİ İŞLEVİ	KADASTRO BİLGİLERİ			KURUL KARARI TARİH VE SAYI
				PAFTA	ADA	PARSEL	
A1	Eski Kilise (Kaya) Camii	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Kaya Camii	?	5	1	Nevşehir Koruma Kurulu Karar No: 01.03.1989/ 372
A2	Vafdzici Yahya Kilisesi	Çavuşin Köyü	Vaftizci Yahya Kilisesi	?	8	9	Milli Eğitim Bakanlığı Karar: 17.12.1960/752.4 2-6014 Nevşehir Koruma Kurulu Karar No: 25.11.1961/1510 07.10.2015/2579
A3	Yukarı Camii	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Yukarı Camii	?	?	1965	Nevşehir Koruma Kurulu Karar No: 07.10.2015/2579
A4	Çavuşin Kilisesi	Çavuşin Köyü Mehmet Yılmaz Caddesi No:?	Çavuşin Kilisesi	?	?	?	Nevşehir Koruma Kurulu Karar No: 07.10.2015/2579

Çavuşin Köyü Tescilli Önerilen Peri Bacaları Listesi
(Ek-4)

ENV. NO	TÜRÜ	ADRESİ	ŞİMDİKİ İŞLEVİ	KADASTRO BİLGİLERİ			KURUL KARARI TARİH VE SAYI
				PAFTA	ADA	PARSEL	
P1	Peri Bacası	Çavuşin Köyü Vadiler Sokak No: ?	Dibek Evi	?	-	1993	Nevşehir Koruma Kurulu Karar No: 07.10.2015/257